

PARTIJ VOOR DE DIEREN

RHEDEN

NATUURLIJK

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Een leefbare Aarde	6
1.1 Een betere wereld begint in Rheden	7
1.2 De klimaat- en natuurcrisis eerlijk en in samenhang oplossen	8
1.3 Klimaatrechtvaardigheid en energiearmoede	8
1.4 Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit	9
1.5 Natuurlijk duurzame energie opwekken	10
1.6 Goed voorbeeld doet goed volgen	11
Hoofdstuk 2: Dieren hebben het recht om te leven naar hun aard	13
2.1 Dieren in gemeentelijk beleid	14
2.2 Ook dieren willen prettig leven	14
2.3 Stop de dierenindustrie	15
2.4 Respect en zorg voor vrije dieren	16
2.5 Zorg voor huisdieren	17
2.6 Geen vermaak ten koste van dieren	18
Hoofdstuk 3: Kies voor groen	20
3.1 Koester onze natuur!	21
3.2 Groen: met het oog op morgen	22
3.3 Een gifvrije gemeente	23
3.4 Biodiversiteit creëren door ecologisch te beheren	24
3.5 Water doet leven	25
3.6 Groen in de wijk	25
3.7 Bouw groene wijken, maar niet in het groen!	25
3.8 Vergroenen doen we samen	27
3.9 Een toekomstbestendig en groen landelijk gebied	28

Hoofdstuk 4: De economie in evenwicht **29**

4.1	Een economie voor iedereen	30
4.2	Stop de vervuiling!	31
4.3	Geen grondstof gaat verloren	31
4.4	Afval bestaat niet	32
4.5	Reclame	33
4.6	Festivals, evenementen en toerisme	33
4.7	Lokale economie versterken	34
4.8	Maatschappelijk verantwoord ondernemen	34
4.9	Geen armoede in Rheden	35
4.10	Werk in goede en groene banen	36

Hoofdstuk 5: Een duurzaam dak boven je hoofd is een basisrecht **38**

5.1	Volkshuisvesting boven woningmarkt	39
5.2	Durf te kiezen in de schaarse ruimte	41
5.3	Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief bouwen	42
5.4	Inclusief en toegankelijk wonen	43
5.5	Dak- en thuislozen	43

Hoofdstuk 6: Inclusief, rechtvaardig en solidair **45**

6.1	Iedereen is gelijkwaardig	46
6.2	Vluchtelingen zijn welkom!	48
6.3	Volwaardig meedoen voor iedereen	49

Hoofdstuk 7: Schoon onderweg **51**

7.1	Ruim baan voor voetgangers en fietsers	52
7.2	Goed en duurzaam openbaar vervoer	53
7.3	Minder auto's, meer ruimte	54
7.4	Schoon vervoer, gezonde lucht	54

Hoofdstuk 8: Gezond en veilig in Rheden **56**

8.1	Gezond begint bij schoon	57
8.2	Geestelijk gezond en wel	58
8.3	Bewegen is gezond	59
8.4	Gezond en duurzaam voedsel	59
8.5	Zorg op maat	60
8.6	Zorg en dieren	61
8.7	Drugs- en middelengebruik	62
8.8	Veiligheid	63
8.9	Demonstreren is een grondrecht	64

Hoofdstuk 9: Een leven lang ontplooiën	66	
9.1 Recht op goed onderwijs	67	
9.2 Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk	69	
Hoofdstuk 10: Samen, eerlijk en open	71	
10.1 Weerbare lokale democratie	72	
10.2 Open bestuur	73	
10.3 Privacy, data en digitale onafhankelijkheid	74	
10.4 Vrede in Rheden, vrede in de wereld		75

Inleiding

Prettig wonen. Schone lucht inademen. Jezelf kunnen zijn. Voor mij is dat heel natuurlijk. Dat gun ik iedereen in Rheden, mens én dier.

Rheden is een bijzondere gemeente. Ze bestaat voor de helft uit prachtige natuur: leefgebied van talloze dieren en een bron van rust en inspiratie voor mensen. Die natuur willen wij koesteren, verbeteren en beschermen. We willen dat de gemeente zich bij elke beslissing afvraagt: welke invloed heeft dit op dieren en natuur?

De Partij voor de Dieren durft keuzes te maken. Keuzes die de natuur laten groeien en bloeien, die klimaatverandering tegengaan en die iedereen de kans geven op een goed en rechtvaardig leven. We zetten alles op alles om te zorgen voor een beter leven voor iedereen. Nu en in de toekomst.

- **Geen dierenleed, wel dierenrechten**

We stellen een wethouder voor dierenwelzijn aan die bij alle besluiten het belang van dieren meeneemt, stoppen met jacht, hondenbelasting en dierenonvriendelijke evenementen, geven duidelijke voorlichting over samenleven met de wolf en steunen actief plantaardig en lokaal voedsel.

- **Minder vervuiling, meer natuur**

We brengen rust terug in de natuur door auto's en motoren te weren van de Posbank en geen McDonald's aan de rand van de Veluwezoom toe te staan. We verbinden de Veluwezoom met de IJssel. Voor schone lucht bouwen we houtstook af en bestrijden we landbouwgif.

- **Minder buitensluiten, meer samenleven**

In Rheden is iedereen veilig en welkom; we zorgen voor betaalbare woningen zonder in het groen te bouwen door leegstand aan te pakken; we investeren in beweging, gezonde voeding, het tegengaan van eenzaamheid en betere jeugdzorg; en we geven ondernemers en verenigingen die Rheden groener, gezonder en socialer maken de ruimte.

De Partij voor de Dieren is de enige politieke partij die welzijn boven welvaart plaatst. We willen dat iedereen een fijne woning, gezond voedsel en een prettig leven heeft. We zetten ons in voor wat kwetsbaar is: de natuur, de dieren en de mensen die het nodig hebben.

Ons programma biedt houvast en hoop. Voor iedereen die voelt dat het mis gaat, en weet dat het anders kan. Voor iedereen die ziet wat er nodig is, maar geen gehoor krijgt. Voor iedereen die verder kijkt dan het eigenbelang op de korte termijn. Wij staan samen voor solidariteit, rechtvaardigheid en medemenselijkheid. Wij zijn er voor alles wat leeft.

We brengen een nieuw geluid in de Rhedense politiek: een stem die consequent kiest voor de lange termijn. Verandering begint lokaal. Juist hier, in Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren, Spankeren en Laag-Soeren, waar mens en natuur zo nauw met elkaar verbonden zijn.

Het is tijd dat Rheden weer voor iedereen een fijne plek wordt om te wonen.

En als u mij vraagt of wij de oplossingen hebben, kan ik eigenlijk maar één ding zeggen: **Natuurlijk.**

Niek Brunninkhuis

Lijsttrekker Partij voor de Dieren Rheden

1

EEN LEEFBARE AARDE

Klimaat, biodiversiteit en energie

We leven op een prachtige planeet die alles biedt wat het leven voor alle aardbewoners mooi maakt. Maar door toedoen van de mens warmt de Aarde nog sneller op dan we al dachten. Alles wijst erop dat we de opwarming van 1,5 graad al gepasseerd zijn. Door de uitstoot van broeikasgassen, de vernietiging van de natuur en het gebruik van gif maakt de mensheid de Aarde in rap tempo onleefbaar voor mens en dier. We kunnen het tij keren als we nú andere keuzes maken om de klimaatcrisis en de natuurcrisis het hoofd te bieden. Uiteraard doen we dit op een rechtvaardige manier.

De Partij voor de Dieren zet alles op alles om onze planeet leefbaar te houden.

1.1 Een betere wereld begint in Rheden

De beste plek om de wereld te verbeteren is dicht bij huis, in onze eigen gemeente. Rheden kan en moet zelf veel doen, maar kan het niet alleen. De gemeente moet zich stevig gaan verzetten tegen de grove nalatigheid van de Rijksoverheid, en druk op haar uitoefenen om klimaatverandering, milieuvervuiling en het verlies van biodiversiteit echt aan te pakken. Rheden eist daarbij maximale ondersteuning van de landelijke overheid. Tegelijkertijd nemen we lokaal de nodige maatregelen.

- De gemeente roept de klimaat- en biodiversiteitscrisis uit. Er komt een ambitieuzer klimaatplan met bijbehorend budget. Er komen concrete, afrekenbare tussendoelen en we stellen snel bij als die doelen niet gehaald dreigen te worden. Ook wordt er een herstelplan voor de biodiversiteit opgesteld.
- Door nalatigheid van (lokale) overheden wordt het steeds lastiger om onze klimaatdoelen op tijd te halen. De noodzaak is er echter niet minder om en de tijd dringt. De gevolgen van klimaatverandering zijn lokaal steeds meer zichtbaar. Het beste moment om klimaatdoelen te halen was gisteren.

Daarom moet Rheden zo snel mogelijk klimaat-neutraal zijn, met 2030 als uitgangspunt.

- Er komt een wethouder voor Klimaat en Biodiversiteit. Als wij meedoen in een coalitie, willen wij de wethouder leveren die dit als portefeuille heeft.
- Al het beleid wordt getoetst op duurzaamheid in een duurzaamheidsparagraaf, waarin de gevolgen voor dieren, natuur, milieu en klimaat worden beschreven.
- De gemeente heeft deskundige werknemers in dienst op het gebied van klimaat, biodiversiteit, dierenwelzijn, milieu, natuur en maatschappelijk verantwoord inkopen. De kennis hierover wordt actief gedeeld met partners en netwerken van de gemeente.
- Rheden eist scherpere wettelijke maatregelen van het Rijk, waaronder strengere uitstooteisen voor bedrijven en natuurinclusieve en energiepositieve nieuwbouw. Gemeenten moeten meer mogelijkheden krijgen om vervuilende bedrijven aan te pakken en te weren.
- Er komt een expertisecentrum Biodiversiteit en Duurzaamheid waar inwoners en bedrijven gratis en onafhankelijk advies kunnen vragen.

- Rheden blijft huurders ondersteunen die hun woning willen (laten) verduurzamen, onder andere met energiecoaches en -adviseurs. Gemeente en huurder doen dit in onderhandeling met de verhuurder. Wanneer dit nodig is, biedt de gemeente juridische bijstand. Ook verstrekt de gemeente gratis energiescans en worden inwoners en bedrijven in staat gesteld de ecologische voetafdruk te meten.
- Elke dorp heeft een eigen karakter en specifieke uitdagingen. Daarom maakt de gemeente in samenwerking met inwoners en relevante partners per wijk een concreet transitieplan. Hierin staan plannen voor energiebesparing en de opwekking en opslag van duurzame energie en warmte en wordt gekeken hoe de biodiversiteit van de dorpen versterkt kan worden.

1.2 De klimaat- en natuurcrisis eerlijk en in samenhang oplossen

Pas als we durven te denken vanuit het meest kwetsbare – dieren, natuur en milieu – zullen we in staat zijn om de noodzakelijke veranderingen door te voeren die het mogelijk maken om te blijven leven op deze prachtige planeet. De belangrijkste maatregel om de crises te keren is het verkleinen van onze impact op de planeet. Dit vraagt om een samenhangende en rechtvaardige aanpak: één waarbij klimaatplannen gecombineerd worden met maatregelen voor behoud en herstel van natuur en biodiversiteit. Dat doen we samen met inwoners, organisaties en ondernemers. Zo kunnen we genieten van meer natuur, een fijnere en schonere woonomgeving, en minder uitstoot van verkeer en landbouw. Samen kiezen we voor een groene en sociale toekomst, voor iedereen.

- De gemeente beschermt bestaande bomen en plant daarnaast extra bomen om langdurig CO₂ op te vangen, het liefst in de vorm van extra bossen.
- De stem van omwonenden en de belangen van natuur, dieren, biodiversiteit en het klimaat worden stevig verankerd in de participatieprocessen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Voor alle bouw- en klimaatplannen wordt zo vroeg

mogelijk in het proces een natuurtoets uitgevoerd om kansen te benutten en bedreigingen voor aanwezige planten en dieren te voorkomen.

- Bouwplannen krijgen van de gemeente een CO₂-budget tijdens de bouwfasen, wat betekent dat er een limiet wordt gesteld aan de hoeveelheid uit te stoten broeikasgassen.
- De kunstmatige (ondergrondse) opslag van CO₂ is geen duurzame oplossing en vertraagt het daadwerkelijk verminderen van CO₂-uitstoot. Daarom werkt de gemeente hier niet aan mee.
- De Omgevingswet biedt onvoldoende waarborgen voor onder andere dieren, klimaat, milieu, gezondheid en natuur. Daarom krijgen in zowel de omgevingsvisie als het omgevingsplan dierenrechten, het klimaat, de natuur en de biodiversiteit de hoogste prioriteit.

1.3 Klimaatrechtvaardigheid en energiearmoede

De energietransitie en verduurzaming moeten voor iedereen betaalbaar zijn. De lusten en de lasten van de energietransitie gaan we eerlijk verdelen: de grootste vervuilers dragen de zwaarste lasten en de lagere inkomens krijgen de nodige ondersteuning. Inwoners die samen met hun buurt duurzame energie willen opwekken worden ondersteund. En natuurlijk profiteren inwoners mee van de opwek van duurzame energie en zijn ze een belangrijke gesprekspartner in de planvorming.

- Veel inwoners leven nog steeds in energiearmoede. Door hoge energiekosten en een laag inkomen hebben veel mensen geen geld om energiemaatregelen te kunnen nemen, zowel in de sociale huur- als vrije sector. Deze inwoners krijgen ondersteuning van de gemeente.
- Huurders worden geholpen hun huizen te verduurzamen door ondersteuning bij het nemen van kleine maatregelen en bij het gebruik van het initiatiefrecht.

- Alle sociale huurwoningen worden goed geïsoleerd en verduurzaamd. Indien nodig krijgen de woningcorporaties daarvoor middelen en bindende doelen voorgeschreven vanuit de gemeente.
- Rheden betreft ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving, zoals jongeren, mensen met een migratieachtergrond en laaggeletterde mensen, in participatieprocessen over de energietransitie.
- De vervuiler gaat betalen. Bij gemeentelijke heffingen, onder andere bij de afvalstoffenheffing, hebben inwoners die minder afval aanbieden lagere kosten. Het laten ophalen of wegbrengen van grofvuil blijft gratis tot 1 m³ per jaar.
- De gemeente pakt de regie om lokaal duurzaam opgewekte energie op te slaan in zoveel mogelijk nikkel- en kobaltvrije buurtbatterijen. Deze energie wordt lokaal eerlijk verdeeld.
- De gemeente stimuleert bewonersinitiatieven, zoals met de campagne “Wat is jouw Rheden?”, voor het duurzaam opwekken van energie en zorgt voor ondersteunend beleid.
- De gezamenlijke aanpak van woningisolatie en het opwekken van duurzame energie heeft voordelen. Zo versnellen we de energietransitie en maken we verduurzaming toegankelijker voor mensen met lagere inkomens.
- Gemeentelijke initiatieven voor duurzame opwek zijn voor ten minste 50% lokaal eigendom, zodat omwonenden delen in de opbrengsten en een stem hebben in hoe en waar de energie wordt opgewekt.

1.4 Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit

Wat je niet gebruikt, hoef je ook niet op te wekken. Daarom begint het duurzaamheidsbeleid van Rheden bij energiebesparing. Naast technische aanpassingen, zoals betere isolatie, warmtepompen en ledverlichting, kiezen we ervoor om bepaalde dingen niet of minder te gaan doen.

- In 2030 gebruiken huishoudens, bedrijven en organisaties in Rheden ten minste 60% minder energie dan in peiljaar 2010. De gemeente stelt hiertoe een ambitieus Actieplan Besparen op met controleerbare tussendoelen waarop kan worden bijgestuurd.
- Alle gebouwen worden goed geïsoleerd. De gemeente zet vol in op voorlichting over en (waar nodig daadwerkelijke) financiële ondersteuning van natuurinclusieve woningisolatie. Daarnaast komt er meer voorlichting over – en eventueel subsidie voor – het koelen van woningen en kantoren door middel van groene daken, groene gevels en zonwering.
- Rheden pakt samen met lokale ondernemers energieverstopping aan, zoals lichtvervuiling, terrasverwarming en open winkeldeuren. Duurzame alternatieven worden gepromoot.
- De gemeente gaat strenger optreden tegen vervuilende en energieslurpende bedrijven. Om de energiebesparingsplicht te handhaven draagt Rheden zorg voor voldoende capaciteit bij de omgevingsdienst voor het energie- en milieutoezicht.
- De gemeente wijst maatschappelijke instellingen op de energiebesparingsplicht en ondersteunt hen waar nodig.
- Met vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars maken we stevige afspraken die verder gaan dan de geldende wettelijke verplichtingen, zoals over zon-op-dak en isolatie. Bedrijven die meer willen doen dan de wettelijke verplichtingen kunnen op steun van de gemeente rekenen.

1.5 Natuurlijk duurzame energie opwekken

Onze energie gaan we duurzaam opwekken, dicht bij huis en met respect voor mens, dier en natuur en zo veel mogelijk samen. Omdat ruimte schaars is en we rekening houden met dieren, natuur en mensen is de opwekking van energie op bepaalde plekken ongewenst. Daarnaast is de capaciteit op het stroomnet beperkt. Wij zetten vol in op fossielvrije energie uit zon en wind, daar waar het kan. Wij hanteren strikte eisen voor duurzaamheid en veiligheid om te bepalen welke vormen van energie-opwek duurzaam en veilig zijn en welke niet.

- Zonnepanelen en groen worden de norm op daken, gevels, geluidswallen en boven parkeerplaatsen. Indien particulieren, VvE's, woningcorporaties en bedrijven dit zelf niet doen, investeert de gemeente hierin door samenwerking met een lokale energiecoöperatie of een gemeentelijk energie-investeringsbedrijf.
- Op erfgoed en monumenten is plaatsing van zonnepanelen buiten het zicht mogelijk.
- Er komen geen zonneparken in de natuur. Voor de aanleg van zonnepanelen wordt gebruikgemaakt van de Gelderse zonneladder, die de volgorde bepaalt van aanleg. Landbouwgrond is niet bedoeld voor zonneweides, maar voor plantaardige voedselproductie en natuurontwikkeling en, als de veehouderij fors krimpt, voor woningbouw.
- Alle nieuwe panden worden energiepositief en wekken meer energie op dan ze gebruiken.
- Er wordt niet geïnvesteerd in warmte- en/of koudenetten die gevoed worden door restwarmte uit de fossiele industrie, bio-industrie of biomassacentrales, zoals afvalverwerker AVR in Duiven. We gebruiken duurzame lagetemperatuurbronnen om woningen en andere gebouwen te verwarmen. Naast warmtepompen wordt er geïnvesteerd in warmte- en koudeopslag, bodemwarmte en warmte uit water (aquathermie) of zout (warmtebatterij). Vanzelfsprekend uitsluitend als het veilig kan en het geen ecologische verstoring veroorzaakt.
- Zonnepanelen zijn zo duurzaam mogelijk geproduceerd, met zo veel als mogelijk gerecyclede materialen en van duurzame (lokale) leveranciers.
- Het verstoken van bomen is geen oplossing voor het energievraagstuk. Kostbare natuur kappen om te verbranden is niet duurzaam. Ook mestvergisting is niet duurzaam, omdat dit bijdraagt aan de instandhouding van de intensieve veehouderij. We staan de verbranding van hout en de vergisting van mest voor warmte en elektriciteit niet toe. Rhedense bomen worden niet verbrand in biomassacentrales.
- Er komt geen kerncentrale (SMR) in Rheden. Kernenergie is niet de oplossing voor de klimaatcrisis. Kernenergie is duur en veroorzaakt gevaarlijk radioactief afval. Daarnaast duurt het bouwen van een kerncentrale veel te lang en draagt het niet bij aan de energietransitie die nú nodig is.
- Aardwarmte of geothermie kan in bepaalde gevallen een bron van duurzame warmte zijn, maar ook hier gelden de zorgvuldigheidsnormen voor mens, dier en natuur en het voorzorgsbeginsel.
- Netcongestie is een grote uitdaging. Rheden draagt bij aan het verzwaren van het net en spaart het groen bij de aanleg van nieuwe hoogspanningsstations en transformatorhuisjes.
- Rheden helpt bedrijven en inwoners bij het realiseren van duurzame energiehubs, waar energieproducenten en consumenten samenwerken om energieopwek, -opslag en -verbruik op elkaar af te stemmen.
- Er is grote behoefte aan praktisch geschoolde professionals om de energietransitie mogelijk te maken. Rheden werkt samen met lokale mbo-instellingen, zoals Aeres, Yuverta en Astrum, om (om)scholingstrajecten te ontwerpen en te promoten.
- Door mede-eigenaar te worden van een publiek warmtebedrijf (GWB - Gelders Warmtebedrijf) gaat Rheden sturen op inzet van alleen duurzame warmtebronnen en zo laag mogelijke gebruikskosten voor inwoners.

Als de gemeente eigenaar wordt van een bestaand bedrijf, kan het daarnaast ook investeren in en mede-eigenaar worden van lokale buurtnetten om zo deze initiatieven van de grond te krijgen.

- De gemeente wijst in het omgevingsplan wijken aan die overgaan op een duurzame warmtevoorziening en behoudt daarin haar regierol. Dieren-Noord, Rheden, Velp-Zuid zijn het meest kansrijk, volgens de Transitievisie Warmte uit 2020.

1.6 Goed voorbeeld doet goed volgen

Rheden laat zelf zien hoe je duurzaam wordt. Door voorop te lopen inspireert de gemeente inwoners en bedrijven.

- Rheden verbreekt de (financiële) banden met fossiele bedrijven en spoort andere organisaties aan om hetzelfde te doen.
- De gemeente wordt fossielvrij.
- Elk jaar verkleint de gemeente haar ecologische voetafdruk. Zij gaat onder andere fors minder energie gebruiken, erkent het belang van de eiwittransitie en maakt plantaardig voedsel de norm.
- Bij de aanbesteding en inkoop van producten en diensten en bij het verlenen van subsidies worden harde duurzaamheidseisen gesteld aan bijvoorbeeld CO₂-uitstoot, biodiversiteit, gifgebruik, dierenwelzijn, fairtradehandel, goede arbeidsomstandigheden en circulaire en lokale economie. Hierover wordt jaarlijks gerapporteerd.
- De ambitie is om alle gemeentelijke gebouwen in 2030 klimaatneutraal, natuurinclusief en fossielvrij te maken. Hierin wordt flink geïnvesteerd.
- Medewerkers van de gemeente, inclusief de raad en het college, worden gestimuleerd om op de fiets of met het openbaar vervoer naar het werk te komen of thuis te werken. Zakelijke reizen die binnen twaalf uur afgelegd kunnen worden, gaan per trein of duurzaam alternatief.
- Rheden staat toe dat iedere ambtenaar voor wie dat gezien de werkzaamheden mogelijk is, in ieder geval 40% van de arbeidstijd thuiswerkt.

- De gemeente is transparant over de CO₂-uitstoot en -besparing van de eigen gemeentelijke organisatie en van het geheel van huishoudens, bedrijven en organisaties op haar grondgebied. Ze rapporteert de vooruitgang jaarlijks in een duidelijke en openbare CO₂-boekhouding.
- De gemeente gaat investeren in een gemeentelijk klimaatfonds. Inwoners en bedrijven kunnen eenvoudig klimaatmaatregelen treffen die betaald worden uit het fonds. De kosten worden dus voorgefinancierd en indien nodig gesubsidieerd. Het fonds wordt revolverend: terugbetaalde leningen (bijvoorbeeld uit lagere energielasten) worden opnieuw geïnvesteerd.

Meer weten?

- <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2811131>
- <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/resources/spm-headline-statements>
- <https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/hoe-dicht-zitten-we-al-bij-1-5-graden-opwarming>
- <https://www.movisie.nl/sociale-energietransitie-klimaatrechtvaardigheid>
- <https://centerclimatejustice.universityofcalifornia.edu/what-is-climate-justice/>
- <https://gofossilfree.org/nl/>
- <https://www.tudelft.nl/stories/articles/energyhubs>

2

DIEREN HEBBEN HET RECHT OM TE LEVEN NAAR HUN AARD

Dierenrechten en dierenwelzijn

In Rheden wonen meer dieren dan mensen, maar toch krijgen ze veel te weinig aandacht in gemeentelijke plannen of beleid.

De Partij voor de Dieren wil dat dieren hier een fijne plek hebben om te leven en hun natuurlijke gedrag kunnen uitoefenen, of dat nu in vrijheid is, bij mensen thuis of in gevangenschap. Want dieren hebben net als mensen een eigen waarde en bijbehorende rechten.

2.1 Dieren in gemeentelijk beleid

In gemeentelijk beleid worden dieren vaak vergeten. Mensen denken te vaak aan hun eigen belangen op korte termijn en staan niet altijd stil bij de gevolgen van hun keuzes voor dieren. Ook in beleidsplannen zien we dat. Belangen van dieren worden niet goed meegewogen in beslissingen van de gemeente. Rheden moet juist een voortrekkersrol spelen bij de bewustwording over en gedragsverandering in de omgang met dieren.

- Er komt een wethouder met Dierenrechten en Dierenwelzijn in diens portefeuille.
- Rheden zorgt voor een vooruitstrevend dierenbeleid dat de intrinsieke waarde van dieren als uitgangspunt neemt en het gebruik van dieren ten behoeve van commercieel gewin en/of vermaak van de mens tegengaat. Dit wordt vastgelegd in een Nota Dieren waarbij jaarlijks over de voortgang wordt gerapporteerd en die jaarlijks wordt geactualiseerd. Voor de uitvoering van dit beleid stelt de gemeente een toereikend budget en menskracht beschikbaar.
- Dierenrechten en dierenwelzijn worden standaard onderdelen op alle beleidsterreinen: van bouwplannen tot zorg en van financiën tot onderwijs.
- De gemeente consulteert bij vragen of problemen rond dierenrechten altijd ten minste één maar het liefst meerdere dierenrechtenorganisaties en/of dierenwelzijnsorganisaties.

- Rheden geeft het goede voorbeeld door in de eigen organisatie te kiezen voor plantaardige en dierproefvrije producten.
- Gemeente Rheden heeft een wettelijke zorgplicht voor in vrijheid levende dieren en zorgt daarom voor een ruimhartig en toereikend budget voor het vervoer, de verzorging en de opvang van zwervdieren en in vrijheid levende wilde dieren die ziek of gewond zijn.
- Dierenopvangen die niet bij een overkoepelende organisatie zijn aangesloten of die zich specialiseren in een bepaalde diersoort worden proactief in dit beleid meegenomen.

2.2 Ook dieren willen prettig leven

Rheden is medeverantwoordelijk voor de bescherming van alle dieren binnen de gemeentegrenzen: denk aan onder meer huisdieren, landbouwdieren en in vrijheid levende dieren. De opvang van zwervdieren is bovendien een wettelijke taak van de gemeente. Zoals mensen graag in veiligheid willen leven, willen dieren dat ook.

- Handhaving op dierenwelzijn en de signalering van dierenmishandeling en -verwaarlozing worden verbeterd. Dit doen we onder andere door het stimuleren van een goede samenwerking tussen gemeentelijke toezichthouders, te weten: (Team Omgevingsrecht/Afdeling Leefomgeving en BOA's), NVWA, hulpverleners, dierenartsen, de dierenambulance, de politie, de omgevingsdienst en de brandweer.

- Toezicht, handhaving en vervolging bij dierenrechten-, natuur- en milieuzaken staan standaard op de agenda in het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie.
- Na het ingaan van het landelijke verbod op consumentenvuurwerk in Nederland na de jaarwisseling van 2026/2027 komt er adequate handhaving in Rheden. Er komt ook een verbod op carbidschieten, paasvuren en soortgelijke activiteiten.
- Veiligheid van mens en dier staat onder druk door de klimaatcrisis, zoals het uit de oevers treden van de IJssel. Rheden blijft daarom uitvoer geven aan de gemaakte veiligheidsprotocollen en hitteplannen voor mens en dier.
- Het redden van dieren krijgt een vaste plaats in draaiboeken en oefeningen van hulpdiensten en in rampenplannen. Professionele dierenhulpverleners worden hier structureel bij betrokken.
- Er komt een hitteplan voor gehouden dieren met maatregelen om hittestress te voorkomen, zoals het plaatsen van schuilgelegenheden. In geval van nood, zoals bij wateroverlast, worden zowel mensen als dieren geëvacueerd. Gezelschapsdieren mogen mee naar de opvanglocatie.
- In het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie is er oog voor dierenwelzijn. Dierenmishandeling wordt actief opgespoord en tegengegaan.
- De gemeente heeft aandacht voor het voorkomen van stalbranden door het nemen van preventieve maatregelen zoals bijvoorbeeld het verplichten van een sprinklerinstallatie. We vragen de veiligheidsregio om te controleren op brandveiligheid.

2.3 Stop de dierenindustrie

Het fokken, gebruiken en doden van dieren in de veehouderij is onethisch en onhoudbaar. Er worden zo ontzettend veel dieren gehouden voor vlees, vis, zuivel en eieren dat geen milieu-, natuur- of dierenwelzijnsmaatregel is opgewassen tegen alle problemen die dit met zich meebrengt. De Partij voor de Dieren wil dat dieren bevrijd worden uit de voedselketen. Zolang dat nog niet het geval is, moet hun leed zo veel mogelijk beperkt worden. Daarom moet er zo snel mogelijk een einde komen aan de vee-industrie. Hoewel de meeste bevoegdheden bij Rijk en provincies liggen, kan Rheden gelukkig wel wat doen. Waar de vee-industrie stopt, kan een nieuwe bestemming komen, zoals natuur, wonen en/of of natuurinclusieve landbouw.

- Rheden heeft een duidelijke visie op landbouw, met als belangrijke doelen minder veehouderij en omschakeling naar plantaardige en natuurinclusieve akkerbouw om mensen mee te voeden.
- De gemeente bevordert dat dieren hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen, onder andere door vrije uitloop naar buiten. Schuilmogelijkheden tegen weersomstandigheden worden verplicht.
- Rheden staat vestiging en uitbreiding van veehouderijen, zoals de geplande megastal in Ellecom, en slachterijen niet toe en faciliteert op geen enkele wijze de instandhouding van deze industrie. En de gemeente pleit in regionaal verband voor de afbouw, en tegen de vestiging of uitbreiding van veebedrijven in naburige gemeenten.
- Rheden pleit voor strengere eisen op het gebied van brandveiligheid, stank- en geluidsoverlast van stallen en andere bedrijven waar dieren bedrijfsmatig worden gehouden. Maatregelen mogen niet ten koste gaan van het welzijn van dieren.
- Rheden stimuleert veehouders om te stoppen of de bedrijfsvoering drastisch aan te passen, bijvoorbeeld door over te schakelen naar natuurvriendelijke en plantaardige landbouw.

- De gemeente bevordert weidegang voor alle dieren (onder meer koeien, varkens, kippen, schapen, geiten), verplicht beschutting in weilanden en ziet erop toe dat gehouden dieren hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen. Handhaving is essentieel.
- In Rheden komen geen vis- en insectenkwekerijen.
- De gemeente beperkt het aantal honingbijenvolken via een vergunningsplicht en informeert inwoners over de ecologische en diervriendelijke bezwaren van bijenteelt.
- Mestverwerkingsinstallaties worden niet toegestaan, omdat deze dure installaties de noodzaak tot het houden van veel dieren in stand houden en ook lang niet zo duurzaam zijn als men beweert.
- Rheden stelt strikte dierenwelzijnseisen aan organisaties die schapen, geiten, runderen en andere dieren inzetten voor begrazing en gaat geen nieuwe samenwerking aan waar dieren geen natuurlijk (trek)gedrag kunnen vertonen. Rheden werkt niet samen met begrazingsorganisaties die producten verkopen die afkomstig zijn van hun dieren.
- Op pachtgronden is geen ruimte voor veehouderij en de gemeente neemt dit in nieuwe contracten als voorwaarde op.
- De gemeente gaat onderbouwd in bezwaar en desnoods in beroep tegen faunabeheerplannen die jacht op gemeentelijk grondgebied toelaten.
- Hengelen wordt verboden in gemeentelijke wateren. Zolang er nog wel gehengeld wordt, komen er hengelvrije gebieden en heeft het welzijn van vissen bij alle hengelaars prominente aandacht. Zo komt er een verbod op weerhaken, vislood en leefnetten en mogen hengelaars nog maar één hengel per persoon gebruiken.
- Hengelaars worden ontmoedigd vislessen te geven op scholen. Met een publiekscampagne verspreidt de gemeente informatie over het dierenleed dat door hengelen wordt veroorzaakt.
- Wolven zijn een verrijking voor onze natuur en helpen de biodiversiteit. Afschieten of paintball gebruiken is voor ons geen optie. We geven juist veel aandacht aan het voorkomen dat mensen wolven lokken of voeren. Daarnaast zorgt de gemeente voor goede voorlichting over het belang van de wolf, voor inwoners, ondernemers en scholen.
- Schapenhouders en boeren krijgen voorlichting over het beschermen van hun dieren. De gemeente ziet met provincie en NVWA toe op deugdelijke bescherming voor schapen. Voor preventie is subsidie beschikbaar.
- Rheden geeft voorlichting over de waarde van in vrijheid levende dieren en over hun natuurlijke gedrag.
- De gemeente draagt bij aan het verbinden en uitbreiden van leefgebieden van in vrijheid levende dieren, denk aan ecologische verbindingszones. Bij drukke wegen zorgt de gemeente voor de aanleg van groenstroken, ecoducten, veilige oversteekplaatsen voor dieren en gaat de maximumsnelheid omlaag.
- Ingrepen in en herinrichtingen van de openbare ruimte versterken de biodiversiteit: meer groen, insectenhôtels, watervoorzieningen en nestgelegenheden en -kasten voor vogels, egels en vleermuizen. Straten, putten en duikers worden amfibievriendelijk ingericht. De gemeente voert een biodiversiteits maaibeeld en plant voldoende inheemse voedsel- en waardplanten aan.

2.4 Respect en zorg voor vrije dieren

Rheden heeft niet alleen menselijke inwoners, maar ook dierlijke inwoners die in het wild, beter gezegd, in vrijheid leven. Ook voor hen is de gemeente verantwoordelijk. Toch wordt hun leefgebied ingeperkt en worden ze verjaagd of bejaagd. Jagers en hengelaars verstoren het evenwicht in de natuur en veroorzaken dierenleed. De Partij voor de Dieren wil dat dieren die in vrijheid leven met rust gelaten worden.

- Rheden verbiedt de jacht op grond in gemeentelijk bezit en ontmoedigt jacht binnen het gehele grondgebied van de gemeente. Om illegale jacht en stroperij aan te pakken worden de regels streng gehandhaafd.

- Werkzaamheden in het groen, zoals maaien, kappen, snoeien, rietsnijden en het uitbaggeren van sloten vinden alleen plaats wanneer dieren niet verstoord of gedood worden en in geen geval tijdens de broed-, paar- en zoogtijd of tijdens de winterrust van dieren. Daarnaast wordt er gekeken naar een moment dat zo gunstig mogelijk is voor de biodiversiteit.
- Oevers worden natuurlijk aangelegd. Als dat niet mogelijk is worden bij kades en oevers voorzieningen getroffen zodat te water geraakte dieren een kans hebben om aan de kant te komen, zoals trapjes, vlonders of touwen.
- Rheden informeert en stimuleert burgers om 'egelsnelwegen' te realiseren door een gat in hun erfafscheiding te maken waardoor egels vrij in en uit tuinen kunnen lopen.
- Waar mogelijk accepteren we de overlast die mensen ervaren van dieren. In een bosgebied of park is het bijvoorbeeld vaak mogelijk een wespennest te vermijden en daarom laten we deze dan ongemoeid. Als het wespennest niet veilig kan blijven zitten, wordt het op een diervriendelijke manier verplaatst.
- Rheden zet in op het voorkomen van ervaren overlast door dieren. Daarom komen er bijvoorbeeld nestkasten en gevarieerd groen om de natuurlijke vijanden van onder meer de eikenprocessierups aan te trekken, komt er een voederverbod in de openbare ruimte (met een uitzondering voor organisaties die dieren in nood helpen) en worden, waar nodig, ondoordringbare heggen geplant of rasters geplaatst om dieren te weren bij wegen en in de bebouwde kom.
- Omdat afval dieren aantrekt, worden zwerfafval en bijplaatsingen actief bestreden, om populaties muizen en ratten klein te houden. De gemeente zet in op preventie. Klemmen, vallen en andere vang- of dodingsmethoden worden niet gebruikt.
- Rheden gebruikt zelf geen gif en bestrijdingsmiddelen en ontmoedigt gebruik ervan door bedrijven en inwoners vanwege het zeer negatieve effect op natuur, biodiversiteit, dierenwelzijn en menselijke gezondheid. Ook het gebruik van nematoden en bacteriepreparaten wordt ontmoedigd, aangezien deze een negatief

effect hebben op bestuivers, vlinders en andere insecten.

- Rheden heeft een aanpak voor de preventie van dierziekten. Ze werkt samen met andere overheden en deskundigen om de verspreiding van dierziekten te voorkomen en past het voorzorgsbeginsel toe.
- Rheden is uiterst terughoudend in het verlichten van parken en natuurgebieden en bij het aan laten van verlichting in en aan gebouwen. Donkerte is een groot goed. De openbare ruimte kan vaak met veel minder verlichting af.
- Indien verlichting echt noodzakelijk is, kiest Rheden voor de optie die het minst storend is voor vleermuizen, vogels en insecten en voor de rust in natuurgebieden. Groen en water worden niet direct aangelicht en lampen stralen geen licht naar boven uit.

2.5 Zorg voor huisdieren

In bijna de helft van de huishoudens woont minstens één gezelschapsdier. Velen ontvangen liefdevolle verzorging, maar soms ontbreekt het mensen aan kennis over goede huisvesting of het natuurlijke gedrag van hun huisdieren, of raken mensen in financiële problemen waardoor zij minder goed in staat zijn om voor hun gezelschapsdier te zorgen. Ook beginnen mensen te vaak aan huisdieren zonder er goed over na te denken. De Partij voor de Dieren vindt dat Rheden een gedegen huisdierenbeleid moet voeren.

- Rheden geeft duidelijke informatie over het in huis nemen, omgang, verzorging en huisvesting van huisdieren. Dit gebeurt bijvoorbeeld via de gemeentelijke website, in buurthuizen en via voorlichtingsprogramma's op scholen. De gemeente wijst ook op de voorkeursoptie van adopteren uit een asiel.
- Rheden moedigt dierenwinkels en tuincentra aan om te stoppen met de verkoop van dieren. Klanten worden eventueel doorverwezen naar een opvangcentrum in de buurt om een dier te adopteren.

- De gemeente ziet streng toe op het al verboden dumpen van dieren zoals kippen, konijnen en schildpadden. Ook communiceert de gemeente via eigen kanalen waar dieren naartoe gebracht kunnen worden, mocht dat nodig zijn.
- Rheden zorgt voor gedumpte dieren en werkt samen met Dierentehuis Arnhem e.o. aan herplaatsing.
- Rheden ondersteunt mensen met een krappe beurs met een tegemoetkoming bij noodzakelijke dierenartskosten, waaronder castratie en chippen. Ook steunt de gemeente initiatieven als een dierenvoedselbank en een huisdierenopvang voor mensen die tijdelijk niet voor hun huisdier kunnen zorgen.
- Zodra dit wettelijk mogelijk is, komt er een chipplicht voor katten. Rheden ondersteunt projecten waarbij verwilde katten worden gecastreerd of gesteriliseerd.
- De gemeente geeft in samenwerking met dierenartsen voorlichting aan inwoners over het gebruik van antivlooiengif voor huisdieren. Antivlooiengif heeft grote gevolgen voor de lokale biodiversiteit, bijvoorbeeld doordat vogeljongen sterven omdat nesten worden gebouwd met plukken vacht van huisdieren.
- Er blijven voldoende veilige uitlaatplekken en losloopgebieden voor honden. Bij het aanwijzen van locaties wordt rekening gehouden met de natuurwaarden van het gebied. Waar honden een gevaar vormen voor het welzijn van in vrijheid levende dieren worden geen loslooplekken toegestaan.
- De hondenbelasting wordt afgeschaft. Zolang dit nog niet het geval is gaan de opbrengsten uitsluitend naar hondenfaciliteiten en wordt deze belasting niet meer gebruikt voor de algemene begroting.
- Rheden is uiterst alert op signalen van mogelijke malafide puppyhandelaren of broedfokkers en komt in actie tegen dit soort praktijken.
- De gemeente neemt in het omgevingsplan op dat zij geen nieuw te vestigen bedrijfsmatige fokkers van huisdieren toestaat. Dierenopvang wordt, binnen de kaders voor bedrijfsmatig dieren houden, wel toegestaan.

2.6 Geen vermaak ten koste van dieren

Dieren zijn levende wezens, geen hebbelingen of productiemiddelen. De Partij voor de Dieren wil dat er een einde komt aan het gebruik en doden van dieren omwille van vermaak, traditie of mode.

- Rheden faciliteert, subsidieert en organiseert geen activiteiten met levende dieren.
- Evenementen waarbij dieren worden verkocht of tentoongesteld, zoals paardenmarkten, circussen en (roof)vogelshows, worden verboden zodra dit wettelijk mogelijk is. Tot die tijd voert Rheden een ontmoedigingsbeleid met een vergunningsplicht.
- Op markten, beurzen en evenementen worden geen levende dieren verkocht.
- Het gemeentebestuur roept ondernemers op om te stoppen met de verkoop van bont, angora- en merinowol, kasjmier (geitenvacht), dons, zijde, kangoeroeleer en dergelijke.
- Dieronvriendelijk vermaak zoals, het scheren van schapen tijdens het bonte schaapfestival, en circussen met dieren, wordt verboden.

Meer weten?

- <https://www.theguardian.com/world/2023/may/21/philosopher-peter-singer-theres-no-reason-to-say-humans-have-more-worth-or-moral-status-than-animals>
- <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/dierenrechten-en-mensenrechten>
- <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/gevolgen-klimaatverandering>
- <https://www.dierenbescherming.nl/werkzaamheden/dierenbeleid-beinvloeden/dossiers/wolven>
- https://www.kad.nl/assets/uploads/2024/12/Bouwstenen-preventie-in-de-gemeente-versie-2.0_2024-06-06.pdf
- <https://www.stringfootpigeon.com/>
- <https://www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/195-gemeenten-gebruiken-schadelijke-bestrijdingsmiddelen-tegen-eikenprocessierups>
- <https://www.rivm.nl/ziek-door-dier/besmettingsroutes/huisdieren>
- [https://www.dierenbescherming.nl/actueel/chiplicht-voor-huiskatten-in-2026](https://www.dierenbescherming.nl/actueel/chipplicht-voor-huiskatten-in-2026)
- <https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/anti-vlooiengif-schadelijk-voor-vogels>
- <https://www.diervriendelijkekinderboerderijen.nl/kinderboerderijenbesluit/>

3

KIES VOOR GROEN

Natuur en biodiversiteit

Natuur is van levensbelang. Intensieve veehouderijen, bebouwing, wegen, recreatie en andere belangen van de mens nemen heel veel ruimte in. Hierdoor is er steeds minder ruimte voor dieren, bomen en planten in Rheden. De groene omgeving in en om Rheden houdt onze omgeving leefbaar; ze houdt water vast, gaat hittestress tegen, zuivert de lucht en biedt een thuis aan vele soorten planten en dieren. Zo heeft de natuur een eigen bestaansrecht. Daarom gaan we radicaal vergroenen.

Want een groen Rheden is de beste garantie voor een gezond, gelukkig en toekomstbestendig Rheden.

3.1 Koester onze natuur!

De Partij voor de Dieren wil meer ruimte voor natuur en biodiversiteit. Helaas is de realiteit te vaak anders. De natuur en het klimaat, de basis van ons bestaan, zijn kwetsbaar. De toekomst van onze Aarde staat op het spel. We kunnen niet zonder de natuur en daarom nemen we als gemeente maatregelen om onze natuur te beschermen.

- We zorgen voor meer natuur in en om Rheden. Verbindingen tussen groene gebieden binnen het woongebied en het groene buitengebied worden aangelegd, versterkt en beschermd. Zo wordt de natuur robuust en kunnen kwetsbare ecosystemen zich herstellen, zoals het Apeldoorns Kanaal. Door uitbreiding en versterking van de biodiversiteit wordt het kanaal weer een levendig kanaal waar volop ruimte is, en die een veilige plek biedt voor flora en fauna.
- Bescherming van bestaande natuurwaarden is noodzakelijk om Rheden ecologisch waardevol te houden. In natuurgebieden staat de natuur op de eerste plaats en kan de natuur haar gang gaan. Bebouwing wordt niet toegestaan in natuurgebieden.
- De gemeente komt met een natuurverordening. Daarin worden ecologische 'hotspots' benoemd die worden beschermd bij ruimtelijke ontwikkelingen.
- Rheden stelt een ecologische groen-blauwe hoofdstructuur vast en deze wordt vastgelegd in en beschermd door gemeentelijk beleid.
- De natuur verdient een stem en een eigen plek aan de onderhandelingstafel. Daarom erkennen wij in Rheden, net als op andere plekken in de wereld, de rechten van de natuur en wijzen we een onafhankelijke expert aan als voogd, die de stem van de natuur en alle daarin levende wezens vertegenwoordigt.
- Rheden erkent ecocide – de grootschalige schade, vernietiging of het verlies van natuur en ecosystemen – en zet zich in om dit binnen haar grondgebied te voorkomen. Rheden ondertekend daarom het Stop Ecocide Manifest.
- Er worden geen verstorende activiteiten, zoals evenementen, gepland in of nabij natuurgebieden. En binnen de bebouwde kom houden we tijdens activiteiten en evenementen rekening met het broedseizoen.
- Het is belangrijk dat mensen de natuur leren kennen en waarderen. Recreatie en toerisme mogen nooit ten koste gaan van de natuur zelf. Het aantal mensvrije zones in de Veluwezoom en de uiterwaarden van de IJssel, wordt uitgebreid. Dier en natuur hebben ook rust en beschermgebieden nodig. De natuur moet zich kunnen herstellen en ontwikkelen.

- De gemeente kan bepaalde natuurgebieden in samenspraak met de beheerders van het gebied (tijdelijk) afsluiten voor bezoekers, ten behoeve van natuur, dieren en ecologie.
- Dieren hebben het recht om hun natuurlijke gedrag te vertonen. Soms overlapt het leefgebied van in vrijheid levende dieren met het leefgebied van mensen. Als mensen daar hinder van ervaren, mogen de dieren daar niet de dupe van zijn. We kiezen voor preventie, door menselijk gedrag aan te passen via communicatie en door te zoeken naar oplossingen in de ecologie, door de natuurlijke balans te herstellen en ruimte te geven aan natuurlijke vijanden. Er wordt geen gebruik gemaakt van gif of middelen die de ecologie verstoren.
- Er komen bewustwordingscampagnes tegen het gebruik van gif, dat gegeten kan worden door (huis)dieren.
- De handhaving op schade aan bomen bij werkzaamheden en in de openbare ruimte wordt versterkt en boa's letten hier actief op tijdens hun reguliere surveillance.
- Onze natuurgebieden staan onder zware druk, onder andere doordat er veel te veel stikstof in de natuur terecht komt. De gemeente draagt bij aan stikstofreductie, bijvoorbeeld door maatregelen te nemen tegen vervuilende sectoren, zoals verkeer en vee-industrie. Zo wordt houtstook in de gemeente uitgefaseerd, en sluiten we de posbank af voor gemotoriseerd verkeer.

3.2 Groen: met het oog op morgen

Ons groen is ons dierbaar! Daarom moeten we inzetten op groen in de gemeente. Dit betekent aan de ene kant dat we groen moeten behouden – kappen met kappen – en aan de andere kant dat er meer groen moet worden toegevoegd. Het realiseren van een klimaatbestendige begroeiing met onder meer wilde, inheemse bomen, planten en struiken is keihard nodig.

- Het groenbeheer wordt weer door medewerkers van de gemeente uitgevoerd. Zodat het weer zorgvuldig, aandachtig en met oog voor kwaliteit uitgevoerd kan worden.
- De gemeente gebruikt inheemse en klimaatbestendige biologische zaden, bloemen en planten die worden geselecteerd op hun bijdrage aan de biodiversiteit. Rheden kiest hierbij voor een variatie aan soorten op elke locatie.
- Rheden biedt een voedingsbodem aan inheemse planten door ecologisch maaibeeld. Waar nodig plant en zaait de gemeente biologische en inheemse planten in het openbaar groen om zo de biodiversiteit en de ecologie te versterken. Het aanbod aan en de diversiteit van voedsel voor insecten, zoals wilde bijen, hommels en vlinders, in het openbaar groen worden hierdoor vergroot.
- Waar mogelijk kiest de gemeente voor inheemse zaailingen uit eigen groengebieden en maakt ze gebruik van bomenhubs of plantenhubs, oftewel een uitruilplek voor tweedekans planten en zaailingen. De gemeente begint, al dan niet met lokale onderwijsinstellingen, met het kweken van inheemse, biologische bloemen, bomen en heesters.
- Er komt een plan voor de meer ecologische verbindingen van het buitengebied naar de bebouwde omgeving en naar de IJssel. Daarnaast wordt er gebruikgemaakt van faunapassages, waardoor dieren zich beter kunnen verplaatsen.

- Kappen met kappen! We scherpen criteria voor kapvergunningen flink aan, óók voor terreineigenaren. Zowel voor particuliere als gemeentelijke bomen.
Er komt een herplantplicht voor te kappen bomen en illegale kap wordt niet langer gedoogd. Bestaande bomen krijgen de ruimte en de juiste verzorging om te groeien en oud te worden. Wortelopdrukproblematiek wordt in beginsel opgelost zonder bomen te kappen. Waar de boom niet kan blijven bestaan, wordt gekozen voor compensatie naar boomkroonvolume en ecologische waarde.
- Er komt weer een plicht voor het aanvragen van een vergunning voor het kappen van bomen. Dit gaat gelden voor bomen met een stamdiameter ≥ 20 cm.
- In kapvergunningen wordt niet alleen gekeken naar de boom, maar ook naar het effect van de kap op de wijk, natuur en ecologie waar de boom deel van uitmaakt.
- De heffing voor kapvergunningen wordt minstens kostendekkend. Wie meer bomen wil kappen, gaat meer betalen.
- Bomen worden herplant daar waar het past bij de bodem. Daar waar een boom niet gezond kan groeien komen heggen, struiken en ondergroei die het ecosysteem versterken.
- Oude bosgroeiplaatsen zijn van onschatbare waarde voor de biodiversiteit. Rheden gaat oude bosgroeiplaatsen op gemeentelijke grond in kaart brengen en de bescherming ervan vastleggen in het Omgevingsplan.

3.3 Een gifvrije gemeente

Landbouwgif zorgt ervoor dat veel insecten sterven. De hoeveelheid vliegende insecten in Nederland is in de afgelopen decennia ontzettend afgenomen. Een voorbeeld: de populatie dagvlinders is in de laatste dertig jaar gehalveerd. Door geen gif te gebruiken dragen wij bij aan een gezondere bodem, betere waterkwaliteit en de gezondheid van mensen, dieren en ecosystemen. Zo krijgen insecten de kans om te overleven en is groen beter bestand tegen wisselende weersinvloeden.

- Rheden gebruikt alle wettelijke middelen om de verkoop en het gebruik van gif (chemische pesticiden zoals herbiciden, insecticiden en fungiciden) tegen te gaan. Ze geeft voorlichting aan inwoners en bedrijven. Hierin geeft Rheden zelf het goede voorbeeld door geen gif te gebruiken en alleen biologische planten en bloemen te kopen.
- Rheden maakt geen gebruik van nematoden of bacteriepreparaten, aangezien die zeer schadelijk zijn voor andere levende organismen.
- Boeren, landeigenaren, ondernemers en inwoners worden ondersteund bij de omslag naar gifvrij, onder andere door deskundigheidsbevordering en overeenkomsten. Teelt waarbij veel gif wordt gebruikt, zoals bij gangbare bloembollen, wordt verboden zodra dit wettelijk mogelijk is.
- Volkstuinen, voedselbossen en wijktuinen op grond van de gemeente worden ook gifvrij en gebruiken geen kunstmest.
- De gemeente wijst wijken en gebieden aan die gifvrij moeten zijn – zoals natuurgebieden of het gebied rond scholen, ziekenhuizen en verzorgingstehuizen – en legt dit vast in het omgevingsplan.

3.4 Biodiversiteit creëren door ecologisch te beheren

Via groenbeheer en onderhoud heeft de gemeente veel invloed op de lokale biodiversiteit en ecologie. Gelukkig groeit de bewustwording, maar nog te vaak geven financiële afwegingen de doorslag bij aanbestedingen en de gekozen beheersvormen. Dat kan en moet beter!

Als we nu rekening houden met de biodiversiteit, het bodemleven, de waterkwaliteit, de dieren, klimaatverandering en het milieu, creëren we een toekomst voor iedereen in Rheden.

- Rheden beheert het openbaar groen op ecologische wijze. De gemeente zorgt ervoor dat uitvoerders van het groenonderhoud in het bezit zijn van specifieke kennis voor ecologisch beheer, zodat voorkomen wordt dat dieren en natuur slachtoffer worden. Het belang van het ecosysteem staat voorop. Situaties waar de natuur of dieren toch slachtoffer zijn, worden grondig geëvalueerd.
- Bij het beheer van de openbare ruimte streven we naar een ecologische balans. Geen strakgemaaide bermen, maar bloemrijke biodiverse groenstroken met inheemse planten die ook leefgebied voor insecten zijn. We bieden ruimte aan stoeplantjes en bloeiende bloemen en houden boomspiegels groen en natuurlijk.
- Rheden geeft ruimte aan spontane natuur en herwildering. Onkruid bestaat niet: stoeplantjes en kruid in boomspiegels blijven staan zolang ze geen overlast of schade veroorzaken. Groene plekken en bermen mogen zich, waar kansrijk, op een natuurlijke en ecologisch waardevolle manier ontwikkelen. Inwoners worden actief geïnformeerd over het belang van spontane natuur.
- Voorafgaand aan maaien wordt eerst zwerfafval geruimd, zodat de versnippering en verdere verspreiding van zwerfafval in de natuur wordt voorkomen.
- De gemeente maakt de maaiplanning bekend aan inwoners, zodat lokale zwerfafvalgroepen hierop in kunnen spelen.
- De gemeente gaat gebruikmaken van milieuvriendelijke machines voor het groenbeheer, zonder uitstoot. Daarom worden er geen machines gebruikt die microplastics verspreiden, zoals draadmaaiers. Maaiers met een opzuigsysteem, zoals klepelmaaiers, worden vervangen, om zo de sterfte onder insecten en amfibieën drastisch te beperken.
- De gemeente gebruikt lokaal compost uit snoei- en gft-afval in plaats van turfrijke potgrond, om de vernietiging van hoogveengebieden elders te voorkomen. Inwoners worden gestimuleerd om ook turfvrije producten te gebruiken.
- Blad blijft liggen als voeding voor de bodem en als schuilplaats voor kleine dieren. Blad wordt alleen verwijderd op plekken waar dat nodig is uit veiligheidsoverwegingen.
- Dood hout blijft in natuurgebieden, parken en groenstroken zo veel mogelijk liggen, indien dit veilig kan, om zo het ecosysteem te versterken. Dood hout is een bron van leven en trekt allerlei soorten aan. Hierdoor geeft het een impuls aan de biodiversiteit.
- Frequent gemaaide grasvelden/gazons hebben weinig ecologische waarde. Het verdient de voorkeur deze om te vormen tot kruidenrijk grasland, andere meer natuurlijke aanplant of in te zetten voor lokale voedselproductie (kleinschalige voedselbossen of buurt (moes)tuinen).
- Het onderhoudsbudget voor groen is in Rheden te laag, om te zorgen voor een goede en blijvende biodiversiteit. Het groenbudget gaat daarom omhoog.
- Er ligt nog te veel plastic en ander zwerfafval in de gemeente Rheden, het budget om dit probleem grondig aan te pakken gaat daarom omhoog.

3.5 Water doet leven

De basis van ons bestaan – water – komt in gevaar. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het rioleringsbeheer en hebben de zorgplicht voor overtollig hemelwater, afvalwater en grondwater in de bebouwde omgeving. Door klimaatverandering, met periodes van veel neerslag of langdurige droogtes, is dit extra belangrijk. Overheden kiezen nog te vaak voor de belangen van vervuilers. Waterbedrijven hebben steeds meer moeite het water goed te zuiveren. De stijgende kosten voor zuivering komen wederom op het bordje van de inwoners terecht, terwijl vervuilers hun gang blijven gaan. Dit moet anders: de vervuiler betaalt!

- Leefgebieden voor planten en dieren worden hersteld, blokkades voor vissen worden verwijderd en het water wordt weer schoon en gezond. Daartoe werkt de gemeente samen met de waterschappen. Samen nemen zij allerlei maatregelen, zoals het aanleggen van vistrappen, het herstellen van beken, het aanleggen van ecologische oevers en het herstel van natuurlijke grondwaterstromen.
- Er wordt een grens gesteld aan de maximale hoeveelheid verharding in tuinen en op terreinen, zodat overtollig water kan worden opgenomen in de grond, hittestress wordt tegengegaan en de biodiversiteit versterkt.
- Regenwater wordt zo veel mogelijk opgevangen in groene buffers of wadi's. Rheden gaat zich inzetten om het aantal riooloverstorten te beperken. Zo voorkomen we vervuiling van het oppervlaktewater.
- Rheden stimuleert inwoners hemelwater op eigen terrein te verwerken, door het afkoppelen van regenpijpen en gebruik te maken van bijvoorbeeld een wadi, infiltratiesysteem en/of een regenton via deelname aan Operatie Steenbreek.
- De gemeente zet de maatregelen om te voorkomen dat schoon regenwater afvloeit naar het riool, op al haar grondgebied door. Zo ontstaat steeds meer een gescheiden rioolsysteem. Hierbij worden maatregelen genomen om stankoverlast te voorkomen.

- In een hemelwaterverordening wordt de afkoppeling van regenwater op het riool voor nieuwbouwprojecten verplicht gesteld, waardoor het regenwater in de grond kan lopen.
- Toiletspoeling met regenwater wordt het uitgangspunt in alle nieuwbouw.
- Om de gevolgen van klimaatverandering te beperken, worden boeren en landeigenaren gevraagd meer water op te vangen voor droge periodes en klimaatbestendige gewassen te verbouwen. Grondwateronttrekking wordt, in samenwerking met het waterschap, verboden bij te lage peilen.
- Rheden zet zich maximaal in om ons water te beschermen en om de Europese afspraken voor waterkwaliteit in 2027 te realiseren (Kaderrichtlijn Water).
- Ons water moet geen plasticsoep worden. De gemeente neemt maatregelen om te voorkomen dat plastic in het oppervlaktewater terechtkomt en zorgt ervoor dat plastic troep tijdig uit het water wordt gehaald.
- Bij ruimtelijke ontwikkeling zijn milieu, natuur en schoon water een prioriteit. Vervuilende bedrijven – denk aan bedrijven die hoge concentraties aan giftige stoffen als stikstof en fosfaat uitstoten of plastic (zoals nurdles) dumpen – mogen zich niet vestigen of uitbreiden als dit de waterkwaliteit en het milieu verslechtert.
- De gemeente zorgt dat er langs vaarwater, zoals de IJssel, de havens van Rheden en Dieren, voldoende plekken zijn voor vaartuigen om hun afvalwater op het riool te lozen.
- Rheden geeft geen steun via inkoop of subsidies aan bedrijven die vervuilend zijn voor ons grond- en oppervlaktewater, zoals sierteelt, de vee-industrie en andere industrieën.
- Door activistisch aandeelhouderschap kan de gemeente invloed uitoefenen op het waterbeleid in de regio. Thema's als verzilting, grondwaterstand, watergebruik en drinkwaterzekerheid worden voortdurend op de agenda gezet.

3.6 Groen in de wijk

Mensen met natuur in hun directe omgeving voelen zich gelukkiger, zijn minder vaak ziek en hebben meer binding met hun buurt. De aanwezigheid van bijen, hommels, wormen, mollen en vlinders is een indicatie van de ecologische gezondheid van een buurt.

- De gemeente voert de Beleidsnota Biodiversiteitsplan 2022-2032 integraal uit, door het radicaal vergroenen van gebouwen, straten en pleinen. Rheden wordt zo een betere plek voor mens en dier.
- Iedereen heeft in Rheden vanuit huis uitzicht op minimaal drie bomen, er is minimaal 30% kroonbedekking in de wijk en er is op maximaal 300 meter een park, natuurgebied of een groene koele plek.
- Rheden verandert versteende parkeerplaatsen in 'groene en waterdoorlaatbare' parkeerplaatsen, bijvoorbeeld in de vorm van grasbetontegels. Dit wil zeggen dat ze uit 50% vegetatie en 50% beton/steen bestaan.
- Alle zinloze verharding wordt vervangen door biodivers inheems groen. Denk hierbij aan extreem brede trottoirs of compleet verharde pleinen.
- Bomen bieden schaduw, vangen water op, zuiveren de lucht, verkoelen bij hitte en bieden onderdak aan dieren. De gemeente werkt met de richtlijnen van de landelijke bomennorm om te zorgen voor voldoende kwalitatief groen in alle wijken.
- Met vergroening wordt begonnen in de meest versteende wijken, zoals Stenfert in Dieren en Velp-Zuid.
- Rheden plant volop inheemse bomen en struiken in de straten en legt daar waar mogelijk speelnatuur voor kinderen aan.
- De openbare ruimte wordt natuurinclusief, natuurversterkend en klimaatadaptief ingericht door minder oppervlaktes te verharden en meer beplanting aan te leggen. Ook maken we gebruik van logische oplossingen zoals groene daken op bushokjes en groene gevels.
- Bij herinrichting van straten en stoepen wordt

zoveel mogelijk groen aangelegd.

- Braakliggende terreinen, zoals het oud hockeyterrein in Dieren, zijn geschikt voor kleinschalige groene bewonersinitiatieven zoals natuurontwikkeling en -educatie, voedselbossen, natuurspeelplaatsen, bijenlinten, kinderspeelplaatsen, pluktuinen en (sociale) moestuinen.
- De gemeente wordt eetbaar: er komen meer voedselbossen en moes- en pluktuinen, en er komt meer plantaardige gemeenschapslandbouw (CSA), waarbij inwoners samen het eigenaarschap vormgeven en samenwerken met de boer en/of landeigenaar.

3.7 Bouw groene wijken, maar niet in het groen!

Bij nieuwbouw en herinrichting van straten, wijken en/of gebouwen houdt Rheden rekening met bestaand groen en wordt extra groen aangelegd. Rheden kan dit doen door natuurinclusief en natuurpositief te bouwen en te renoveren. We versterken en herstellen natuur niet alleen in bestaande natuurgebieden, maar overal: van stedelijk gebied tot het platteland.

- Niet bouwen in het groen! Om Rheden leefbaar te houden, koesteren we het bestaande groen.
- Bij aanleg van nieuwe woonwijken of bedrijven-terreinen wordt altijd evenredig extra groen aangelegd. Bij de renovatie of aanpassingen van wijken wordt er zoveel mogelijk groen aangelegd.
- Eisen voor natuurinclusief, natuurversterkend en biobased bouwen, inrichten en renoveren worden vastgelegd in bouwvergunningen en prestatieafspraken met woningcorporaties. Hierin wordt ook rekening gehouden met maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie.
- Bij nieuwe woningen of bedrijfspanden zijn groene daken, gevels en tuinen de nieuwe standaard. We zorgen voor nestgelegenheid en slaap- en schuilplekken voor dieren.

- In nieuwbouwprojecten worden bestaand groen en dieren die daar leven geïntegreerd in de ontwerpen en de realisatie van deze projecten. Bomen worden niet gekapt, maar er wordt zo veel mogelijk omheen gebouwd.
- Gemeenten experimenteren met een Zoöp als organisatiemodel om de niet-menselijke levende wereld onderdeel te maken van onze democratie. Oftewel, de planten, dieren en natuur worden meegenomen in de beslissingen die beleidsmatig genomen worden.
- Bij ruimtelijke ontwikkelingen doet Rheden een brede verkenning naar natuurwaarden – bijvoorbeeld door middel van een onafhankelijk ecologisch onderzoek – die niet zijn beperkt tot de wettelijke vereisten. Al in een vroeg stadium in het ontwerpproces is expliciete aandacht voor kansen en bedreigingen voor plaatselijke natuurkwaliteit. De kwaliteiten van natuur en landschappelijke samenhang worden als uitgangspunt genomen.
- Er wordt ook bureauonderzoek gedaan naar geregistreerde waarnemingen van dier- en plantsoorten in het gebied. Zo voorkomen we dat een structureel aanwezige soort over het hoofd wordt gezien omdat deze op het moment van meten niet werd waargenomen.
- Meten is weten. Daarom onderzoekt Rheden jaarlijks de aanwezigheid en spreiding van flora en fauna. Het beleid, van groenbeleid tot bouwvergunningen, wordt hierop afgestemd zodat de verscheidenheid en de staat van soorten gemonitord en beschermd kunnen worden. Al het natuuronderzoek dat in opdracht van de gemeente wordt gedaan, wordt gedeeld in de Nationale Databank Flora en Fauna, om bij te dragen aan brede natuurmonitoring.
- Met woningcorporaties worden ook afspraken gemaakt om sociale huurwoningen aanzienlijk te vergroenen. Groene daken, gevels en tuinen worden toegevoegd en bij wisseling van bewoners wordt een minimaal betegelde groene tuin opgeleverd.

3.8 Vergroenen doen we samen

De gemeente neemt een voortrekkersrol om de kwaliteit van het ecosysteem in de gemeente goed te houden voor de biodiversiteit en de volksgezondheid. Dit doen we samen met onze inwoners.

- We gaan via voorlichting en subsidies inwoners verder motiveren om hun tuinen te vergroenen. Denk hierbij aan Operatie Steenbreek, het aanleggen van groene gevels, geveltuintjes, natuurvijvers, regentonnen en groene daken.
- Groenambassadeurs motiveren en ondersteunen inwoners en scholen bij de aanleg van natuurspeelplaatsen, groene schoolpleinen, schooltuinen, groene daken en gevels, geveltuinen, voedselbossen, moestuinen, en overige groene initiatieven van inwoners. De gemeente ondersteunt deze projecten financieel en maakt deze ruimtelijk mogelijk.
- Groene, duurzame en ecologische initiatieven vanuit burgers en wijken, zoals het creëren van een voedselbos en (sociale) moestuinen op het voormalig hockeyterrein in Dieren, krijgen voorrang in ruimtelijke plannen.
- De gemeente geeft het goede voorbeeld in en rondom haar eigen gebouwen en gronden.
- Rheden verkent de mogelijkheden om groenvoorzieningen in de publieke ruimte te cofinancieren en co-onderhouden met ondernemers, ontwikkelaars. De samenwerking met bewoners(groepen) behouden we zoals die nu is.

3.9 Een toekomstbestendig en groen landelijk gebied

De gemeente heeft een belangrijke taak om het buitengebied van Rheden te vergroenen en de landbouw op een natuur- en diervriendelijke manier in te richten. Maar we kunnen dit niet alleen. Het Rijk, de provincie en het waterschap zijn zeer belangrijke partners die niet alleen met beleid sturen in het buitengebied, maar ook de financiële middelen hebben om de landbouwtransitie te maken. De visie van Partij voor de Dieren Rheden op het buitengebied is: sterke natuur en een plantaardige en biologische landbouw. Kwaliteit van natuur, bodem en water is leidend. Samen met het Rijk en de provincie Gelderland helpen wij boeren om deze omslag te maken.

- De gemeente stelt een landbouwvisie op die verwerkt wordt in de Omgevingsvisie Rheden 2040. Deze landbouw is plantaardig, biologisch en in balans met de bodem en omgeving.

- Er worden alleen nog vergunningen afgegeven voor alternatieven voor de conventionele landbouw, zoals strokenteelt, microfarming, voedselbossen, permacultuur en plantaardige teelt zonder mest en kunstmest.
- Op de eigen pachtgronden in Worth Rheden, Spankeren en Velp staat de gemeente alleen nog landbouw toe die al biologisch is of boeren die de omslag willen maken naar biologische landbouw. Hierin wordt de teelt van gewassen voor menselijke consumptie, zoals plantaardige eiwitten, gestimuleerd. Daarnaast wordt er ingezet op het verbouwen van gewassen voor biobased bouwen.
- De gemeente staat geen uitbreiding van bouwblokken van stallen meer toe. Als een veehouder op basis van stikstofemissie wordt uitgekocht, kan deze niet elders in de gemeente opnieuw starten met een nieuw bedrijf in de vee-industrie, ook niet als dat biologisch is.

Meer weten?

- <https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Reflectie-Floron-Baudewijn-Ode.pdf>
- <https://www.clo.nl/indicatoren/nl144003-verlies-natuurlijkheid-in-nederland-europa-en-de-wereld>
- <https://www.pan-netherlands.org/planten-met-verboden-pesticiden-en-cocktails/>
- <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0185809>
- <https://klimaatadaptatienederland.nl/hulpmiddelen/overzicht/maatlat-groene-klimaatadaptieve-gebouwde-omgeving/>
- <https://iplo.nl/thema/water/oppervlaktewater/kaderrichtlijn-water/>
- https://www.ivn.nl/app/uploads/2022/11/rapport_autochtoon_plantmateriaal.pdf
- <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/2024/12/Gemeentelijke-handleiding-Regulering-Bestrijdingsmiddelen-NatuurMilieu-Urgenda.pdf>
- <https://zoop.earth/nl/>
- <https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Praktische-verkenning-naar-een-Nederlandse-Groennorm-Sweco-2024.pdf>
- <https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Reflectie-WUR-Jelle-Hiemstra.pdf>
- <https://www.sweco.nl/portfolio/van-zinloze-verharding-naar-waardevol-groen/>

4

DE ECONOMIE IN EVENWICHT

Economie, werk, inkomen en bestaanszekerheid

Steeds meer economische groei is niet de oplossing, maar juist het probleem. Het is nu tijd om over te gaan op een ander economisch systeem, want het kapitalistische systeem van geld verdienen ten koste van andere mensen, natuur en dieren is onhoudbaar.

De Partij voor de Dieren kiest voor een eerlijke, schone en regionale economie waarbij er bestaanszekerheid is voor iedereen en waarbij ecocide, milieuvervuiling en aantasting van de natuur aan banden worden gelegd. We werken toe naar een circulaire gemeente waarbij we spaarzaam omgaan met grondstoffen, het hergebruiken van grondstoffen en het hergebruiken, repareren en delen van producten de norm worden. Dit kan door te consuminderen en veel meer te repareren, delen en hergebruiken. Hiermee ontstaat een evenwicht waardoor de meest kwetsbaren niet vergeten worden en de economie toekomstbestendig is.

**Samen creëren we een economie van wederkerigheid
en omzien naar elkaar.**

4.1 Een economie voor iedereen

Het huidige systeem zorgt voor ongelijkheid en uitbuiting. Zo groeien de inkomensverschillen, is er een enorme uitputting van de Aarde en ontzettend veel dierenleed door intensivering en winstgerichtheid. Dit moet en kan anders. De Partij voor de Dieren zet zich in voor een economie waar genoeg is voor iedereen en welzijn boven winst staat, en dat alles binnen de grenzen van onze planeet.

- Groene groei bestaat niet. De oneindige focus op groei gaat samen met veel verspilling en vervuiling. Ook komt van groei geen eerlijkere economie, want de inkomensverschillen blijven groeien in de huidige op groei gefocuste economie.
- Een menswaardig bestaan is een basisrecht voor iedereen. Daarom zet Rheden zich in voor een lokale economie waarin bestaanszekerheid het fundament vormt.

- Welvaart wordt niet meer gemeten of nagestreefd aan de hand van economische groeicijfers of hoge plekken in economische ranglijstjes. Rheden maakt indicatoren van brede welvaart leidend in het beleid, zoals milieu, gezondheid, welzijn, een goede balans tussen werk en privé, wonen, veiligheid, onderwijs, materiële welvaart, maatschappelijke betrokkenheid, sociale relaties en banen.
- Rheden voert activistisch aandeelhouderschap in haar deelname aan Alliander en de toekomstige afvalverwerker Circulus en pleit voor maatschappelijk verantwoord ondernemen waarbij er rekening wordt gehouden met klimaat, circulariteit en inclusiviteit.

4.2 Stop de vervuiling!

In Rheden is geen ruimte voor vervuilende bedrijven. Deze bedrijven zijn namelijk een gevaar voor de water-, bodem- en luchtkwaliteit en dragen bij aan veel klimaatschade. Met de ruimte die vervuilende bedrijven innemen kunnen we woningen bouwen, groen creëren en dieren de ruimte geven.

- In omgevingsplannen geeft Rheden geen ruimte aan bedrijven of sectoren die aantoonbaar vervuilen of mensenrechten schenden.
- Bedrijventerreinen die geen toekomst meer hebben of te veel hinder veroorzaken voor omliggende woongebieden worden circulair en schoon of omgevormd tot woonwijken en groen. Bij herstructurering van bedrijventerreinen die wel toekomstperspectief hebben wordt er veel efficiënter gebruikgemaakt van de beperkte ruimte.
- Milieuhandhaving wordt een hoge prioriteit bij de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA). Bij overtredingen worden bedrijven sneller beboet en gesloten.
- Gemeente laat geen lozing van vervuilde grond en of restproducten zoals staalslakken toe op haar grondgebied.
- De gemeente gaat verdozing tegen en weert grootschalige distributiecentra en datacenters.

4.3 Geen grondstof gaat verloren

Weg met de wegwerpeconomie, leve de kringloop-economie! Grond- en hulpstoffen zijn uitputbaar en de winning ervan gaat vaak gepaard met milieuvervuiling en mensenrechtenschendingen. Daarom is het nodig om minder nieuwe grondstoffen te gebruiken. Dit kan door te consuminderen en veel meer te hergebruiken. Zo gaan we vervuiling, klimaatverandering, bodemuitputting en biodiversiteitsverlies tegen.

- Rheden wordt afvalvrij: alle grondstoffen worden hergebruikt. We putten de Aarde uit, dus is het nu hoog tijd voor actie. Het gebruik van nieuwe grondstoffen wordt minimaal gehalveerd.

Hiervoor ontwikkelt de gemeente een kringloop-strategie.

- De gemeente geeft het goede voorbeeld en koopt 100% circulair in.
- De gemeente zorgt via een matchingsysteem dat bouwmaterialen bij sloop en renovatie hergebruikt worden, bij voorkeur in de eigen regio. Bij nieuwbouw worden herbruikbare en liefst hergebruikte of natuurlijke materialen gekozen, zoals hout en hennep.
- Vestigings- en vergunningsvoorwaarden worden aangescherpt: nieuwbouw en verbouw van bedrijfspanden moeten circulair zijn volgens de laatste technische standaarden.
- Bij circulair bouwen kan ook de levensduur van een gebouw langer worden. Rheden kijkt per project of de afschrijftermijn van het gebouw verlengd kan worden zodat de kosten van circulair bouwen meer uitgespreid worden.
- Rheden zet zich in om circulaire ambachtscentra, zoals het Recycleplein Doesburg en Kringloopwinkel 2Switch Dieren uit te breiden. Een ambachtscentrum is een vervanging van de reguliere milieustraat waar milieustraat, kringloop en reparatie samenkomen. Eerst wordt gekeken welke producten nog hergebruikt en gerepareerd kunnen worden. Pas als dit echt niet mogelijk is, worden materialen zo hoogwaardig mogelijk gerecycled.
- Bedrijven en inwoners worden gestimuleerd om kritisch te kijken naar hun aankopen en verpakkingsmaterialen. De gemeente informeert inwoners en bedrijven actief over de wijze waarop zij kunnen consuminderen, hoe ze afval goed kunnen scheiden en over duurzame alternatieven voor wegwerpverpakkingen, en stimuleert dat zij die informatie ook gebruiken. Bedrijven die circulair willen gaan werken, worden actief ondersteund.
- Ruilen en delen worden gemakkelijker. De gemeente stimuleert en faciliteert lokale ruilsystemen zoals minibibliotheken, fietsenbanken en plantenruil.
- Kringloopwinkels leveren een belangrijke bijdrage aan de circulaire economie en sociale werk-gelegenheid.

De gemeente zet in op voldoende maatschappelijke kringlooporganisaties en stimuleert inwoners hier gebruik van te maken.

- De gemeente stimuleert en faciliteert de vestiging van Repair Cafés, waar inwoners hun defecte apparaten, spullen en kleding kunnen laten repareren of kunnen leren dit zelf te doen. Ook weggeefwinkels en weggeefkastjes worden gestimuleerd en ondersteund.
- De textiel- en kledingsector is een van de grootste vervuilers ter wereld, maar textiel is ook een grondstof voor nieuwe textielproducten of in de bouw. Rheden zet in op een lokale, circulaire en regeneratieve textielketen. De gemeente plaatst textielcontainers waar textiel wordt ingezameld door sociale ondernemers zoals de kringloopwinkel of kledingbank. Deze organisaties proberen het textiel allereerst als product een nieuw leven te geven. Wanneer dit niet mogelijk is, zorgen ze ervoor dat het zo hoog mogelijk wordt gerecycled en zo veel mogelijk als grondstof kan dienen en lokaal kan worden verwerkt. Rheden kiest bij inkoop of vervanging voor gerecycled textiel.

4.4 Afval bestaat niet

Wat wij weggooien is vaak nog om te zetten in iets nuttigs. Rheden neemt daarom maatregelen om de hoeveelheid restafval terug te dringen. De gemeente zet in op het scheiden van afval, het verminderen van afval en hoogwaardige afvalverwerking.

- Afvalscheiding en hergebruik wordt voor inwoners zo eenvoudig mogelijk gemaakt, onder andere door bakken voor gescheiden afvalinzameling op loopafstand van woningen te plaatsen, door wormenhotels te plaatsen, het Recycleplein Doesburg ook op zondag open te stellen en de toegankelijkheid ervan met de (bak)fiets te bevorderen.
- Er wordt zo veel mogelijk hergebruikt. Bij de verwerking van het afval wordt de afvalverwerker met het hoogste rendement in hergebruik geselecteerd.
- De vervuiler betaalt: inwoners en bedrijven die veel afval hebben, betalen meer dan degenen die minder afval hebben en goed recyclen. Inwoners en bedrijven die minder grondstoffen gebruiken, beter scheiden en zwerfafval aanpakken worden beloond. Er komt meer handhaving op het illegaal dumpen van afval en boetes worden hoger.
- Waar mensen samenkomen ontstaat afval. De gemeente stimuleert scholen, winkels, buurthuizen, markten en evenementen om afvalvrij te worden, onder andere door voorlichting en eisen in subsidie- en vergunningsvoorwaarden.
- Het gebruik van wegwerpplastic wordt snel afgebouwd. De gemeente stopt met het gebruik ervan en speelt een coördinerende rol bij de invoering van duurzame alternatieven.
- De gemeente zorgt voor een betere naleving van het verbod op het oplaten van (wens)ballonnen en het verspreiden van metalen en plastic confetti en er komt een verbod op papieren confetti en alle vormen van serpentine in de buitenlucht.
- De gemeente blijft betrokken inwoners ondersteunen in het schoonhouden van hun eigen buurt door het beschikbaar stellen van afvalgrijpers, handschoenen, vuilniszakken, adoptieprullenbakken en door het ophalen van verzameld zwerfvuil. De gemeente organiseert een jaarlijkse straatopruimdag.
- Daarnaast pleit Rheden voor de invoering van statiegeld op nog meer verpakkingsvormen en voor een grotere verantwoordelijkheid van producenten en verkopers om zwerfafval te voorkomen. Er komen meer rookvrije zones en er komt een publiekscampagne om de verspreiding van peuken tegen te gaan.
- De gemeente plaatst doneerringen op prullenbakken waar statiegeldverpakkingen in geplaatst kunnen worden, zodat die niet bij het restafval belanden maar ingeleverd kunnen worden.
- Bedrijven en winkels worden binnen een grotere straal rondom hun zaak verantwoordelijk voor het opruimen van zwerfafval dan de huidige 25 meter. Daarnaast betreft deze opruimverplichting niet alleen afval dat aantoonbaar door de winkelier is verkocht.

- Het kost veel energie om weggegooid glas om te smelten en opnieuw te vormen. Rheden zet zich in voor meer hergebruik van glas, zonder dat het gerecycled hoeft te worden. De gemeente ondersteunt initiatieven voor hergebruik van glas, zoals wijnflessen en groentepotten.

4.5 Reclame

De gemeente verdient geld aan reclame in de openbare ruimte. Reclame is al overal om ons heen en is gericht op het beïnvloeden van ons gedrag. Veruit de meeste reclame is gericht op consumptie en daarmee ook alle bijkomstige negatieve gevolgen voor mens en natuur. Daarom neemt Rheden zo veel mogelijk afstand van commerciële reclames.

- Rheden stopt met reclame in de openbare ruimte met uitzondering van overheidscampagnes, cultuur en goede doelen.
- Totdat de volledige stop van reclame in de openbare ruimte gerealiseerd is, verdwijnen in ieder geval reclames voor dierlijke producten, fossiele reclames en gok- en alcoholreclames. Ook wordt er een reclamebelasting ingevoerd. Lichtgevende reclamezuilen enabri's die geur verspreiden worden verboden.
- Papierverspilling gaan we tegen. Inwoners ontvangen alleen nog ongeadresseerde reclamefolders als zij hier zelf met een ja-ja-sticker of een ja-nee-sticker om vragen.

4.6 Festivals, evenementen en toerisme

Een feestje of vakantie is leuk, maar we moeten wel rekening houden met de impact ervan op omwonenden, dieren, natuur en klimaat. Festivals gaan bijvoorbeeld vaak gepaard met hard geluid, veel licht en vieze uitstoot, met alle negatieve gevolgen van dien. Ook zorgen ze voor bodemverdichting door de druk van massa's mensen en zwaar vrachtverkeer voor op- en afbouw.

- De gemeente stelt een evenementenplan op. Daarin wordt onder andere aangegeven hoe de natuur beschermd wordt, wat evenementenlocaties zijn, wat voor soort evenementen hier welkom zijn, hoe vaak ze gebruikt mogen worden, hoe omwonenden betrokken worden en wat de maximale geluidsnormen zijn.
- Festivals worden gehouden op plekken waar ze geen schade toebrengen aan de natuur en leefgebieden van dieren. Natuurgebieden zijn geen geschikte locaties.
- Zowel dieren als omwonenden kunnen veel last ondervinden van festivals en grote evenementen. Daarom stelt de gemeente strenge regels op om geluidsoverlast en lichtvervuiling tegen te gaan.
- Evenementen met dieren zijn niet welkom in de gemeente, dus worden de onderdelen met dieren, bijvoorbeeld geen schapen in het dorp Rheden, ontmoedigd. Er komt een verbod wanneer dit wettelijk mogelijk is.
- Evenementen worden duurzaam: vrij van afval, vuurwerk, vervuilende dieselaggregaten en gasgestookte verwarmingszuilen. IJsbanen met kunstmatige vriestechnieken zijn niet toegestaan. Organisatoren stimuleren dat bezoekers per fiets of met het openbaar vervoer komen. De kosten of gunning van een vergunning zijn afhankelijk van hoe groen en duurzaam het evenement is. Subsidies worden alleen verstrekt als evenementen aan strikte duurzaamheidsvoorwaarden voldoen.
- Bij de vergunningverlening van horecagelegenheden wordt rekening gehouden met omwonenden wat betreft geluidsoverlast.

Horecazaken worden gestimuleerd plantaardige opties aan te bieden. Terrasverwarming wordt ontmoedigd.

- Rheden ontmoedigt grootschalige prestige-evenementen, zoals NK-wielrennen, zeker als ze bedoeld zijn om de gemeente nationaal op de kaart te zetten.
- Toerisme zorgt voor veel schade aan het klimaat en de natuur door het bijkomstige vervuillende vervoer en overconsumptie. Daarom gebruikt de gemeente de opbrengsten van de toeristenbelasting om te verduurzamen en de natuur te versterken, om de schade van toerisme te beperken.
- Citymarketing en regiopromotie kosten veel geld dat beter aan duurzame doelen besteed kan worden. Rheden stopt met investeringen hierin.
- De gemeente zet zich in om meer mensen die naar Rheden reizen met het openbaar vervoer te laten komen.

4.7 Lokale economie versterken

Rheden kiest voor het versterken van de lokale en regionale economie. Lokaal inkopen bij regionale kleinschalige bedrijven en coöperaties heeft de voorkeur. Op die manier weten mensen beter waar hun voedsel en spullen vandaan komen en onder welke omstandigheden ze zijn geproduceerd. Ook zorgen we er zo voor dat de uitstoot van vervoer daalt en de opbrengsten meer bij de producent terechtkomen, in plaats van bij grote tussenbedrijven.

- De gemeente begint een koop-lokaal-initiatief en geeft zelf het goede voorbeeld door zo veel mogelijk lokaal en regionaal in te kopen.
- De gemeente stimuleert ruilmarkten.
- De gemeente faciliteert initiatieven voor verkoop in de korte keten en initieert projecten gericht op het versterken van de verbinding tussen de lokale producent en consument.
- De gemeente ondersteunt zzp'ers, start-ups en organisaties die duurzaam ondernemen bij het vinden van kantoorruimte in bedrijfsverzamel panden. Zo mogelijk worden bestaande oude panden omgebouwd voor dit doel.

4.8 Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Productieprocessen gaan vaak gepaard met hoge CO₂-uitstoot, armoede, uitbuiting, uitputting van natuurlijke grond- en hulpstoffen of schendingen van mensenrechten. De norm wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bekeken wordt hoe vestigingseisen hierop kunnen worden aangepast. Rheden wordt een Fairtrade gemeente en wordt een Global Goals-gemeente en verwerkt deze uitgangspunten in het economisch beleid. Het inkoopbeleid is duurzaam en sociaal, de prijs is daaraan ondergeschikt.

- Pensioenbijdragen van gemeentemedewerkers worden niet meer geïnvesteerd in fossiele industrieën, de veehouderij en bedrijven die mensenrechten schenden of wapens produceren. Rheden zet zich in om Stichting Pensioenfonds ABP, waar het verplicht aan moet deelnemen, maatschappelijk verantwoord te laten beleggen.
- Rheden zet erop in een maatschappelijk akkoord te sluiten met bedrijven over sociaal en duurzaam ondernemen, met aandacht voor energiebesparing, hergebruik en besparing van grondstoffen, versterking van de lokale en regionale economie en duurzame werkgelegenheid.
- Bij aanbestedingen wordt extra aandacht besteed aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt door waar mogelijk voorrang te geven aan aanbestedingen die zorgen voor werkplekken en leerwerkplekken voor praktisch geschoolden, mensen met een arbeidsbeperking, statushouders, mensen die re-integreren in de samenleving en oudere werkzoekenden.
- Rheden stimuleert dat bedrijven vooral werknemers werven in de eigen regio en werft zelf ook zo veel mogelijk lokaal.
- Rheden gaat zich aansluiten bij het manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) en hieraan een ambitieuze invulling geven.

4.9 Geen armoede in Rheden

Ieder mens heeft recht op bestaanszekerheid en bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting. Helaas is er nog veel armoede en ongelijkheid, wereldwijd en ook in Nederland. Bij veel mensen is de portemonnee al voor het einde van de maand leeg. Steeds stijgende vaste lasten en zorg dragen voor anderen maken het leven duur. Onverwachte rekeningen, zoals een reparatie, zijn dan net te veel. Rheden kan en moet meer inzetten op het verlichten en voorkomen van armoede.

- De invoering van een basisinkomen zorgt voor meer gelijkheid. De gemeente geeft aan bij het Rijk, dat hierover gaat, dat Rheden een pilot, op basis van de laatste inzichten, wil met een basisinkomen.
- De gemeente komt met een plan om te voorkomen dat armoede wordt doorgegeven van generatie op generatie.
- De gemeente geeft als werkgever het goede voorbeeld en zorgt voor een eerlijk inkomen voor haar werknemers. Ook stagiairs krijgen een eerlijke vergoeding. Rheden zorgt ervoor dat bij alle partijen waarmee wordt samengewerkt ook een eerlijk salaris betaald wordt.
- De Participatiewet, met zijn sterke nadruk op betaald werk en zijn dwingende karakter, is mislukt. Rheden zet de inwoner en diens behoefte centraal en heeft een breder en ruimhartiger blik op de bijstandsgerechtigde.
- Participatie is meer dan betaald werk. De gemeente erkent ook niet-betaald werk als participatie, zoals vrijwilligerswerk.
- Er komt extra aandacht voor kinderen die opgroeien in armoede of een taalachterstand hebben. Ieder kind heeft recht op goede kleding, gezonde maaltijden, een fiets, materialen voor school en vrijetijdsbesteding.
- Voor veel jongeren is het een moeilijke overgang om verantwoordelijk te worden voor hun eigen financiën als zij op hun achttiende wettelijk volwassen worden. Rheden zet extra in op het voorkomen van schulden bij jongeren.

- Armoede wordt onder andere bestreden door goede, mede op preventie gerichte schuldhulpverlening. Rheden ondersteunt de voedselbank en weggeefwinkels om de gevolgen van armoede te verlichten.
- De gemeente bestrijdt commerciële partijen die winst maken over de rug van mensen die in de schulden zitten.
- Huisdieren zijn geen onderpand. Bij eventuele schuldsanering of huisuitzetting worden huisdieren en hun toebehoren niet onder dwang verkocht.
- De gemeente maakt het mogelijk om saneringskredieten te verstrekken aan inwoners met problematische schulden.
- Het natraject van schuldhulpverlening wordt verbeterd om te voorkomen dat mensen opnieuw in de schulden belanden.
- De gemeentelijke voorzieningen voor mensen met een laag inkomen breiden we uit. Hierbij hoort ook financiële hulp via de GelrePas voor mensen met een laag inkomen die huisdieren hebben, door onder andere korting te geven op dierenartskosten.
- Gemeentelijke belastingen worden eerder kwijtscholden of overgenomen, onder andere om de armoedeval te voorkomen. De normbedragen voor vermogen die gelden voor kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen en eigen bijdrage van de Wmo worden gelijkgesteld aan 130% van het sociaal minimum. Dit maakt het voor mensen met een laag inkomen lonend om een gezonde financiële buffer aan te houden.
- Rheden breidt het minimabeleid uit tot inkomens van 130% van het sociaal minimum. Hieronder vallen bijvoorbeeld de bijzondere bijstand en de collectieve zorgverzekering.
- Mensen met een bijstandsuitkering mogen giften tot 50% van hun uitkering behouden zonder hierdoor gekort te worden op hun uitkering.
- De kostendelersnorm wordt niet gehandhaafd.

- De gevolgen van het toeslagenschandaal denderen voor sommige inwoners nog steeds door: er is veel onrecht aangedaan en de nasleep is uit de hand gelopen. Deze inwoners verdienen snelle en ruimhartige compensatie waar de gemeente zich hard voor gaat inzetten.
- Er komt geen kliklijn over uitkeringsfraude in Rheden .
- De gemeente blijft laagdrempelige juridische hulp, zoals het inwinnen van advies over toeslagen of huurconflicten, faciliteren door meer te investeren in sociale raadslieden.

4.10 Werk in goede en groene banen

De gemeente speelt een grote rol in het zorgen voor passend werk voor iedereen die dat wil. Naast passend werk is het ook belangrijk dat de gemeente zorgt voor goede werkplekken en informatievoorziening over arbeidsrechten.

- De gemeente stimuleert goed werkgeverschap en spreekt bedrijven hierop aan.
- Rheden stimuleert groene en schone werkgelegenheid, opleidingen en stages. Bij inkoop en aanbestedingen wordt goed werkgeverschap een criterium.
- De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld. Waar mogelijk neemt de gemeente het personeel in eigen dienst en zorgt ze voor goede arbeidsvoorwaarden. De gemeente breidt de duur en de vergoeding voor het ouderschapsverlof uit voor alle ouders. Ook wordt transitieverlof voor transgender medewerkers vastgelegd. De gemeente voert proactief beleid om ook mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen.
- De gemeente start een pilot op basis van het principe van 'open hiring', waarbij iedereen voor bepaalde functies welkom is, ongeacht verleden, opleiding of ervaring.
- De gemeente faciliteert bij- en herscholing door het aanbieden van stage- en opleidingsplaatsen. Gezien de jeugdwerkloosheid zet de gemeente in op het begeleiden van starters op de arbeidsmarkt.

- De gemeente geeft informatie aan werkgevers om hen te motiveren kwetsbare groepen, zoals mensen met een bijstandsuitkering of inburgeraars, aan te nemen.
- De gemeente ondersteunt uitkeringsgerechtigden om vrijwilligerswerk, mantelzorg en stages te doen. Ook als deze activiteiten niet direct gericht zijn op terugkeer naar de arbeidsmarkt en zonder dat het verplicht vrijwilligerswerk wordt. De persoon met een uitkering staat centraal, niet de organisatie die (goedkoop) extra menskracht in wil zetten.
- Sociale werkplaatsen blijven behouden, zodat mensen dicht bij huis betekenisvol werk kunnen doen met goede begeleiding.
- De gemeente ziet toe op eerlijke huisvesting en arbeidsomstandigheden voor arbeidsmigranten en werkt preventief samen met werkgevers en huisvesters om misstanden te voorkomen.
- De gemeente informeert kwetsbare groepen als arbeidsmigranten, inburgeraars en mensen met een bijstandsuitkering over arbeidsrechten en wat goed werkgeverschap is. De gemeente ziet erop toe dat werkgevers zich hieraan houden.
- Rheden ondersteunt mensen met een beperking die niet in het doelgroepenregister vallen en niet-uitkeringsgerechtigd zijn bij het vinden van passend werk.
- De gemeente geeft beleidsambtenaren de kans structureel vrijwilligerswerk te doen onder werktijd, binnen hun eigen domein, om zo dicht bij de leefwereld en het vertrouwen van de burger te komen.

Meer weten?

- Tim Jackson, Voorbij de groei. Het leven na het kapitalisme. Uitgeverij EPO: Antwerpen, 2022.
- Kate Raworth, Donuteconomie. In zeven stappen naar een economie voor de 21e eeuw. Nieuw Amsterdam: Amsterdam, 2023 [geactualiseerde versie].
- <https://www.pianoo.nl/nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen/manifest-mvoi/deelnemers-en-actieplannen-manifest-mvoi>
- <https://eenvandaag.avrotros.nl/artikelen/klikken-over-uitkeringsfraude-dat-kan-in-steeds-meer-gemeenten-maar-ook-kritiek-neemt-toe-154713>
- https://circulairambachtscentrum.nl/overzicht-circulaire-ambachtscentra/#&Zoe=&Zoe_project_ca_fase=20710
- <https://www.platform-investico.nl/onderzoeken/gaten-in-de-rechtsbescherming>
- <https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/doelen-participatiewet-niet-gehaald>
- <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2023/06/09/participatiewet-heeft-te-grote-focus-op-betaald-werk>
- <https://www.werklandschappen.nl/>
- https://www.leeuwarden.nl/wp-content/uploads/import/-_fraudeformulier_maximaaljezelf.pdf

5

EEN DUURZAAM DAK BOVEN JE HOOFD IS EEN BASISRECHT

Wonen en bouwen

Een goede woning is een basisrecht voor iedereen.

De huidige wooncrisis is het gevolg van decennialang verkeerde politieke keuzes. Er werd fors bezuinigd op de sociale huursector en de markt kreeg vrij spel. Daardoor is een woning vinden voor een steeds groter wordende groep moeilijk. De Partij voor de Dieren wil het woningtekort op een duurzame wijze aanpakken. Rheden volbouwen is niet de oplossing; dat maakt de gemeente onleefbaar. Wij willen de beschikbare ruimte en woningen eerlijk, duurzaam en betaalbaar verdelen. En dat kan!

Door toekomstgerichte politieke keuzes te maken én door onze kostbare ruimte niet meer te gebruiken voor de (intensieve) veehouderij. Bijna 50% van het Nederlands landoppervlak wordt gebruikt door de landbouw. Daarvan is ruim 60% voor de veehouderij. De andere helft van Nederland bestaat uit wonen, natuur, bedrijven enzovoorts. Door in te zetten op een drastische vermindering van het aantal landbouwdieren komt er veel meer ruimte vrij voor natuur en wonen.

Dit vraagt moedige politieke keuzes die Rheden gaat maken.

5.1 Volkshuisvesting boven woningmarkt

Huizen zijn om in te wonen, geen verdienmodel. Wij willen dat studenten betaalbaar op kamers kunnen, dat starters een huur- of koopwoning kunnen vinden die bij hun situatie past en dat ouderen kunnen doorstromen naar toegankelijke seniorenwoningen. Een passende woning voor iedereen.

- We maken, waar mogelijk, ruimte voor duurzame initiatieven zoals zelfvoorzienende woonvormen, gemeenschappen van mensen die streven naar duurzaamheid (ecowijken), en tiny houses. Bij nieuwbouw en herstructurering wordt ruimte gereserveerd voor sociale woningbouwprojecten waarbij toekomstige bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn voor hun eigen nieuwbouwproject.
- De gemeente laat zich inspireren door steden als Zürich om coöperatieve woonvormen mogelijk te maken en gaat proactief meedenken om hier ruimte voor te maken.
- Bij ieder bouwproject stuurt de gemeente op een goede verdeling van woningcategorieën. Zo zorgen we ervoor dat er in iedere straat voor ieder wat wils is en voorkomen we segregatie.
- De gemeente houdt vast aan haar plannen om betaalbare huur- en koopwoningen te realiseren.
- De gemeente voert een actief grondbeleid, wat wil zeggen dat de gemeente zelf grond in bezit neemt om zo betaalbare woningen te realiseren. Er blijft een anti-speculatiebeding.
- Er worden geen sociale huurwoningen meer verkocht of geliberaliseerd.

- Bij sloop en nieuwbouw van een wijk moeten er minimaal evenveel sociale huurwoningen en betaalbare koopwoningen worden teruggebouwd om verdrijving van mensen met lagere inkomens (gentrificatie) te voorkomen.
- Er komt een sociaal statuut waarin het recht op herhuisvesting voor huurders is geregeld, in geval van sloop of herstructurering.
- Gemeente Rheden stelt een huurteam in. Het huurteam helpt huurders bij problemen met hun huurwoning of de verhuurder. Zo kan het team meer huurders ondersteunen. Door middel van campagnes informeert de gemeente meer bewoners over het feit dat het huurteam hen kan helpen met problemen rond huurwoningen en verhuurders. Hierbij is extra aandacht voor kwetsbare groepen zoals anderstaligen of arbeidsmigranten.
- De gemeente handhaaft strenger bij misstanden rond woningen, zoals onrechtmatig gebruik, achterstallig onderhoud, illegale bouw en woonoverlast.
- De gemeente stimuleert en faciliteert levensloopbestendige en aangepaste woningen, alternatieve woonvormen zoals meergeneratiewoningen en zorgwoningen. Woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars ontwikkelen woningen waar (groeps)wonen en zorg gecombineerd worden.
- Rheden is ruimhartig bij woonsituaties in de sociale huursector waarbij sprake is van inwonende mantelzorg. De mantelzorgverlener kan na het overlijden van de zorgbehoevende niet zomaar uit de woning worden gezet.
- De gemeente stuurt op gemengde wijken, waar bewoners uit verschillende leeftijdsgroepen, inkomensgroepen, en groepen met verschillende achtergronden en leefstijlen, elkaar tegenkomen.
- Renovatie en herontwikkeling hebben de voorkeur boven sloop en nieuwbouw. Beeldbepalende gebouwen, bomen, lanen en wijken worden niet gesloopt.
- Er komen scherpere regels voor goed verhuurderschap. Hierbij is specifiek aandacht voor discriminatie, intimidatie of het niet nakomen van afspraken.
- Er komen maatregelen tegen speculatie met woonruimte en leegstand, zoals een zelfbewoningsplicht en een leegstandsverordening met sancties. Langdurig leegstaande panden worden bewoonbaar gemaakt.
- De gemeente past per direct opkoopbescherming toe waar dat al kan, om zo beleggers uit de wijken te weren en daarmee te voorkomen dat goedkope woningen worden opgekocht en duur worden verhuurd.
- De gemeente gaat zo ruim mogelijk gebruik maken van onteigeningswetgeving en het voorkeursrecht. Zo heeft het meer zeggenschap over wat er binnen de gemeentegrenzen gebeurt met betrekking tot bebouwing of ander grondgebruik.
- Het groepscontract wordt verboden. Iedere huurder kan steunen op een individueel huurcontract, om zo een rechtspositie te hebben.
- Rheden dringt aan op het weer legaliseren van het kraken van langdurig leegstaande panden. Ontruiming wordt niet meer toegepast en woningeigenaren krijgen informatie over mogelijke oplossingen zoals een verhuurovereenkomst tussen krakers en eigenaren. Het doen van aangifte wordt ontmoedigd.
- Antikraakbedrijven hebben een winstmodel gemaakt van de woningcrisis. Het is een manier om panden die op een bepaalde termijn een andere bestemming krijgen te bewonen voor een laag bedrag, zonder huurrechten. Deze vorm van verhuur moet enkel de tijdelijke bewoning ten goede komen en niet gebruikt worden als een geitenpaadje om verhuurbedrijven te verrijken.
- Verkamering en/of het splitsen van woningen kan soms een uitkomst bieden voor het tekort aan passende woningen. Op wijkniveau dient bekeken te worden of dit past in de omgeving, en het mag niet ten koste van gaan openbare ruimte. Splitsing moet voldoen aan duidelijke regels om misstanden te voorkomen.
- Flexwoningen kunnen verlichting bieden in de huidige wooncrisis. De gemeente faciliteert initiatieven voor circulaire flexconcepten. Deze zijn bedoeld voor groepen inwoners die moeilijk een woning kunnen vinden, zoals jongeren en statushouders.

- De gemeente beperkt toeristische verhuur van hele woningen via platforms als Airbnb en Booking.com zo veel mogelijk om gentrificatie en woningtekort voor inwoners van de gemeente Rheden tegen te gaan. Er komen regels voor tijdelijke verhuur en verhuur aan toeristen, en de gemeente maakt hierover afspraken met verhuurplatforms en woningcorporaties. Inwoners worden proactief geïnformeerd over deze afspraken.
- De gemeente voldoet aan de taakstelling huisvesting statushouders en spreekt zich uit tegen het wetsvoorstel dat voorrang voor statushouders voor een sociale huurwoning schrapt. Als de wet onverhoopt wordt aangenomen, schept Rheden een lokale voorrangregeling voor statushouders.
- De gemeente breidt het aantal standplaatsen voor woonwagens uit en werkt actief mee aan het vinden van locaties waar woonwagenbewoners naar hun traditie kunnen leven.

5.2 Durf te kiezen in de schaarse ruimte

We gaan waar nodig woningen bijbouwen, maar alleen waar dat past in de omgeving en waar dat niet ten koste gaat van groen of leefbaarheid. Waar ruimte is voor verdichting wordt er geïnvesteerd in extra groen om de gemeente leefbaar te houden voor mens en dier.

- Er wordt niet gebouwd in het groen.
- We ontwikkelen een woonladder met een duidelijke limiet aan het aantal toe te voegen woningen in Rheden. De eerste trede van de woonladder houdt in dat we bestaande bebouwing slimmer benutten, bijvoorbeeld door het transformeren van kantoorpanden, het aanpakken van leegstand en het stimuleren van doorstroming. Op de tweede trede wordt bestaande bebouwing verdicht, maar alleen waar dat kan zonder de leefbaarheid aan te tasten voor mens en dier. Pas daarna wordt op de derde trede gekeken naar bijbouwen aan de rand van de bestaande woonkernen. De vierde trede bestaat uit grenzen aan de groei: verdere woningbouw is niet meer mogelijk of wenselijk. Oplossingen moeten buiten Rheden worden gezocht.

- Groen, natuur en in vrijheid levende dieren krijgen een vaste, beschermde plek in de ruimtelijke plannen. Ook krijgen zij een stem via bijvoorbeeld een Zoöpbeleid. De gemeente experimenteert hiermee.
- In de huidige woningnood is hoogbouw een van de oplossingen om woningen te bouwen, maar ook om vergroening toe te passen. De gemeente stelt regels op rondom hoogbouw. Dit is geconcentreerd bij voorzieningen zoals supermarkten en ov-voorzieningen, zoals Park Nieuw Velp. De leefbaarheid mag niet in het gedrang komen, hoogbouw moet passen in de omgeving en voorzien zijn van minimaal één groene gevel. Ook andere vormen van beplanting zijn mogelijk.
- Bij het toevoegen van woningen worden altijd maatschappelijke voorzieningen zoals scholen, groenvoorzieningen, zorgcentra, openbaar vervoer, parken, speeltuinen en winkels toegevoegd. Rheden zet maximaal in op meervoudig ruimtegebruik.
- Rheden neemt recreatiegroen op als maatschappelijke voorziening bij herstructurering van wijken en bij nieuwbouw, zonder dat dit ten koste gaat van bestaande natuurwaarden. Hier is ook ruimte voor bijvoorbeeld urban sports om zo de beschermde natuurgebieden, zoals de Posbank, te ontlasten.
- Als de gemeente woningen bijbouwt, gebeurt dat niet op kwetsbare plekken zoals op dijken en in uiterwaarden van de IJssel.
- In verschillende buurten wordt gezorgd voor mensluwe zones. Deze bieden een rustige omgeving voor planten en dieren waar mensen in principe niet welkom zijn. Zo blijft er ook voor hen een toevluchtsplek in een verdichtende omgeving.

5.3 Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief bouwen

We moeten dringend de bestaande woningen verduurzamen en de leefomgeving radicaal vergroenen. Dit is nodig om de klimaatdoelen te halen én om de gevolgen van de klimaatverandering, zoals hittegolven en hoosbuien, goed op te vangen. De afgelopen jaren is hier te weinig aan gedaan: de buitenruimte versteent, bomen worden gekapt en er is nog veel onbenutte ruimte op daken voor groen. Wie nu niet volledig inzet op duurzame en circulaire woningen, loopt achter de feiten aan. De klimaatcrisis wacht niet. Het is nodig én goedkoper om nu alle mogelijke technieken voor duurzaam bouwen toe te passen.

- We bouwen circulair biobased: er wordt gebruikgemaakt van gerecyclede, plantaardige hernieuwbare grondstoffen en lokale materialen die niet afkomstig zijn uit de vee-industrie. Gebouwen worden voorzien van een materialenpaspoort, zodat deze materialen bij sloop of verbouwing opnieuw kunnen worden gebruikt. Duurzame houtbouw wordt gestimuleerd. De gemeente ondersteunt hierin ook de duurzame doe-het-zelvers.
- Natuurinclusieve en ecologische bouw wordt de standaard. We hanteren standaard het ambitieniveau “Goud” van het Convenant Toekomstbestendig Bouwen. Dat betekent dat een gebouw aangepast wordt aan de flora en fauna uit de omgeving, langer meegaat, en voor meerdere functies geschikt is.
- Er wordt zo veel mogelijk demontebaar, repareerbaar en modulair gebouwd. Hierdoor is de woningvoorraad aanpasbaar aan veranderende behoeften in de toekomst.
- De gemeente gaat gebruikmaken van een puntensysteem voor diervriendelijk, natuurpositief en klimaatadaptief bouwen en inrichten, waardoor bij elke aanbesteding voor bouwwerkzaamheden concrete en meetbare eisen gesteld kunnen worden aan diervriendelijke en natuurinclusieve maatregelen zoals nestkastjes voor vogels en vleermuizen.

- Rheden neemt concrete maatregelen om het bodemleven te beschermen. Met ontwikkelaars worden hierover afspraken gemaakt. Op braakliggende terreinen, zoals Haveland in Rheden, wordt het verplicht om de grond begroeid te houden.
- Bij nieuwbouw worden tuinen met minimale bestrating opgeleverd zodat ze eenvoudig te vergroenen zijn en mogen maximaal 50% versteend worden door de bewoners. Bewoners ontvangen advies voor een biodiverse en klimaatadaptieve inrichting van hun tuin. Tuinen van sociale huurwoningen hoeven niet meer kaal opgeleverd te worden.
- We gaan sneller en beter isoleren met gezonde, plantaardige en veilige isolatiematerialen, zoals hennep, stro, lisdodde en vlas. We passen PIR, PUR en andere niet-regeneratieve isolatiematerialen alleen nog toe waar dit vanuit technisch oogpunt noodzakelijk is. Ook pakken we bestaande schimmelwoningen met voorrang zodanig aan dat deze op een natuurlijke manier definitief van hun ongezonde leefklimaat worden ontdaan.
- Woningen worden energiepositief gebouwd zodat ze meer energie opwekken dan ze gebruiken. Dit zorgt voor milieuwinst, lagere energierekeningen en energie voor andere gebouwen die zelf niet energieneutraal kunnen worden.
- Bij verbouwen en verduurzaming van woningen, bijvoorbeeld door middel van spouwmuurisolatie, ziet de gemeente erop toe dat er gecontroleerd wordt op aanwezigheid van beschermde diersoorten zoals vleermuizen.
- De gemeente maakt harde prestatieafspraken met woningcorporaties: om uiterlijk in 2030 minimaal energieneutraal te zijn en voor het bouwen van voldoende betaalbare en goede woningen.
- Rheden heeft hierin een voorbeeldrol met het eigen gemeenschappelijke vastgoed.
- De gemeente beheert en beïnvloedt actief het grondwaterpeil in gebieden met een risico voor bodemdaling. Het voorkomen en actief herstellen van bodemdaling wordt opgenomen in beleidsplannen voor klimaatadaptatie.

5.4 Inclusief en toegankelijk wonen

Nederland kent een almaar groeiende groep kwetsbare inwoners. Ook in Rheden komen er door bijvoorbeeld de vergrijzing, maar ook de bezuinigingen in de ggz steeds meer zorg-behoevenden bij. Deze inwoners van de gemeente Rheden hebben een andere woonbehoefte. Woningen die rolstoeltoegankelijk, levensloop-bestendig of prikkelarm gebouwd worden. Nu komen jongeren met een fysieke beperking moeilijk in aanmerking voor een toegankelijke woning omdat deze veel voor vijftigplussers gebouwd worden. Ook het aantal neurodivergente inwoners stijgt. Zo divers als de mensen zijn, zo divers zijn ook hun woonbehoeftes. Door een inclusief aanbod aan woningen te hebben, voorkomen we dat inwoners vastlopen door hun woning, met alle gevolgen van dien.

- Een passende woning voor iedereen! De gemeente heeft speciale aandacht voor huisvesting voor kwetsbare groepen. De gemeente zet een fonds op om woningen te verbouwen met het oog op toegankelijkheid. Ook heeft Rheden een voortrekkersrol om zo veel mogelijk woningen toegankelijk te maken voor mensen met een beperking van welke aard dan ook. Nieuwe gebouwen worden standaard voor iedereen toegankelijk. Zij baseert dit op het VN-verdrag Handicap.
- Bij nieuwbouwprojecten worden altijd woningen toegevoegd die rolstoeltoegankelijk zijn. De buitenruimte dient overal rolstoeltoegankelijk te zijn. Woningbouwprojecten waarin mensen met een beperking of neurodivergentie samenwonen met inwoners zonder beperking worden gestimuleerd. Rheden realiseert prikkelarme woonomgevingen. Ook krijgen deze bewoners ondersteuning bij bijvoorbeeld het plaatsen van geluidswerende isolatie.
- Toegankelijke woningen worden beschikbaar gesteld voor iedereen met een beperking, ongeacht hun leeftijd.

5.5 Dak- en thuislozen

In een rijk land als Nederland is het onacceptabel dat er onvrijwillig dak- en thuisloze inwoners zijn, en al helemaal dat hun aantal blijft groeien. Daarom faciliteert de gemeente voldoende gratis opvangplekken voor dak- en thuisloze Rhedenaren, ongeacht of zij wel of niet zelfredzaam zijn. Hierbij is extra aandacht voor arbeidsmigranten en gezinnen met kinderen. Privacy, een veilige omgeving en het kunnen meenemen van eventuele huisdieren zijn hierbij prioriteit.

- Slapen is een basisbehoefte. Daarom zorgt Rheden ervoor dat niemand gedwongen buiten slaapt. Buiten slapen wordt niet beboet.
- De gemeente spant zich in voor een nachtopvang en een slechtweeropvang in de regio. Bovendien onderneemt de gemeente stappen om, samen met organisaties voor maatschappelijk werk, veilige opvangplekken te realiseren voor vrouwen, lhbtq+-personen en minderjarigen.
- De Zelfredzaamheids-Matrix wordt niet meer gebruikt om te bepalen of iemand voor opvang in aanmerking komt.
- Huisdieren zijn welkom in de dak- en thuislozenopvang. Als hier geen mogelijkheid toe is, voorziet de gemeente in de opvang van huisdieren van dak- en thuislozen.
- Een woning is de basis om verder te kunnen ontwikkelen. Er komt ondersteuning voor projecten waarbij dak- en thuisloze mensen die dit willen, worden geholpen aan een woning, zoals RIBW Arnhem & Veluwe Vallei. Hierbij is specifiek aandacht voor beschermd wonen.
- De gemeente ondersteunt initiatieven zoals 'Kamers met aandacht' of 'Onder de pannen', om zo dreigende dak- en thuisloosheid te voorkomen en vooral jongeren perspectief te bieden.

Meer weten?

- <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2020/19/feiten-en-cijfers-over-de-landbouw>
- <https://www.wkr.nl/documenten/2024/12/11/briefadvies-boeren-in-een-veranderend-klimaat>
- <https://decorrespondent.nl/15762/geen-eigen-huis-wel-mooi-en-betaalbaar-wonen-dat-kan-in-deze-stad/d059d512-e83c-09c7-3b9d-2f96aff018ec>
- <https://onzetaal.nl/uploads/nieuwsbrieven/gentrificatie.html>
- <https://zoop.earth/nl/>
- <https://nos.nl/artikel/2488609-amsterdamse-kamerverhuurders-negeren-verbod-op-groepscontracten>
- <https://www.nmu.nl/ga-voor-goud/>
- <https://telkesveld.nl/>
- <https://www.ecodorpboek.nl/>
- <https://housingfirstnederland.nl/over/wat-we-doen/>
- <https://www.mensenrechten.nl/themas/rechten-van-mensen-met-een-beperking>
- <https://kamersmetaandacht.nl/>
- <https://www.onderdepannen.nl/>

6

INCLUSIEF, RECHTVAARDIG EN SOLIDAIR

Iedereen doet ertoe

In een rechtvaardige en bloeiende samenleving is iedereen gelijkwaardig. Maar in Nederland is van echte gelijkwaardigheid helaas nog geen sprake, ook niet in Rheden. Waar je wieg staat, van wie je houdt, hoe je eruit ziet, wat je gender is, waarin je (niet) gelooft en of je een beperking hebt, is vaak nog bepalend voor je kansen en toekomst. Gemiddeld worden mensen met een kleinere portemonnee en inwoners van kwetsbare wijken, zoals Velp-Zuid, Rheden-West en Dieren Stenfert, minder oud en hebben ze een slechtere gezondheid. Mensen die om wat voor reden dan ook niet tot de norm behoren worden bewust en onbewust gediscrimineerd, achtergesteld en onderdrukt.

Er is geen plek in Rheden voor racisme, discriminatie en uitsluiting. Inwoners kunnen op ruimhartigheid en solidariteit van Rheden rekenen, ongeacht de oorzaak waarom zij een steuntje in de rug nodig hebben. Met andere woorden: iedereen doet ertoe!

6.1 Iedereen is gelijkwaardig

Institutioneel of alledaags racisme en andere vormen van discriminatie en uitsluiting komen helaas nog steeds veel voor: zichtbaar of onzichtbaar, ze zijn verweven in alle structuren van onze samenleving. Zondebokpolitiek neemt toe, met gevolgen als stigmatisering en uitsluiting van groepen inwoners én geweld tegen gemarginaliseerde groepen. Gelijkwaardigheid ontstaat niet vanzelf, zoals ongelijkheid niet vanzelf verdwijnt. In een situatie van onrecht mag de overheid niet afzijdig blijven en moet ze daadkrachtig handelen. Erkenning van en reflectie op het verleden is een belangrijk onderdeel van de bestrijding van hedendaagse discriminatie en hedendaags racisme.

- Rheden bestrijdt álle vormen van racisme en discriminatie, zoals antisemitisme, moslim-, homo- en transgenderhaat. De gemeente breidt de Inclusieagenda uit met concrete doelen en meetindicatoren.
- De gemeente investeert in het voorkomen van (institutionele) discriminatie op scholen, bij sportverenigingen, in zorginstellingen, in kunst en cultuur, op de werkvloer, in religieuze kringen en binnen de eigen organisatie.
- Bekend maakt bemind. Rheden blijft zich inzetten voor meer verbondenheid tussen inwoners en gemeenschappen, zodat tussen de groepen inwoners meer verbinding ontstaat, in lijn met het participatiebeleid 'Samen maken we ons Rheden'.
- Het maatschappelijke middenveld (zoals COC Midden-Gelderland, MEE Gelderse Poort) bezit waardevolle kennis en expertise over antiracisme en dekolonisatie. Rheden omarmt landelijke initiatieven zoals Zwart Manifest, het Joods Manifest en het Manifest tegen Islamofobie.
- Discriminatie op de arbeidsmarkt en woondiscriminatie zijn hardnekkig. Rheden breidt de Inclusieagenda uit en komt met een gerichte aanpak tegen deze vormen van uitsluiting.
- Het gemeentebestuur en het ambtenarenapparaat worden een evenwichtige afspiegeling van de samenleving.

Rheden blijft zich inzetten om de eigen organisatie, inclusief het college van burgemeester en wethouders, inclusiever en diverser te maken.

- Rheden volgt het advies van het College voor de Rechten van de Mens. Buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) mogen religieuze uitingen (zoals een hoofddoek of keppeltje) dragen. Hierdoor krijgen meer mensen de kans om de functie van boa te vervullen. Daarnaast zorgt dit ervoor dat meer inwoners zich kunnen herkennen in de lokale overheid en zorgt het ook voor meer diversiteit in het personeel.
- Rheden zorgt ervoor, in samenwerking met het regionale antidiscriminatiebureau (Vizier Oost), dat aangifte doen van discriminatie laagdrempeliger wordt, om zo de aangiftebereidheid van slachtoffers te vergroten. Dit doen we onder andere door sensitiviteitstraining over bijvoorbeeld racisme en LHBTQIA+-onderwerpen bij de politie.
- De politie stuurt meldingen van antisemitisme op dit moment zeven keer vaker door aan het Openbaar Ministerie dan meldingen na discriminatie vanwege herkomst, beperking, leeftijd, religie of gender. Rheden gaat ervoor zorgen dat alle meldingen van discriminatie met dezelfde urgentie worden behandeld en dat er actief beleid wordt gevoerd om patronen van discriminatie te voorkomen.
- Rheden werkt niet samen met organisaties die de IHRA-definitie hanteren voor het bestrijden van antisemitisme. De IHRA-definitie zet kritiek op de staat en regering van Israël weg als 'antisemitisme'. Zo wordt het begrip antisemitisme gebagatelliseerd.
- Etnisch profileren is discriminatie, vormt een inbreuk op mensenrechten en is verboden. Afkomst, geloof, huidskleur en nationaliteit mogen geen factor zijn bij selectiebeslissingen en risicoprofielen van Rheden.
- Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatisering in de hand en Rheden staat dit niet toe.
- De gemeente doet geen zaken met en verleent geen subsidies aan organisaties en bedrijven die aantoonbaar discrimineren en uitsluiten.

- Rheden doet onderzoek naar het eigen aandeel in het koloniale en slavernijverleden, zoals voorgeschreven in de Motie Rheden Ketu Koti (2021), en maakt hier indien nodig excuses voor.
- Betwist erfgoed wordt in kaart gebracht. Rheden zoekt op democratische wijze een zelfkritische omgang met dit erfgoed.
- Rheden ondersteunt belangrijke herdenkings- en feestdagen van verschillende inwoners, zoals het Suikerfeest, Jom Kippoer en Ketu Koti.
- De gemeente werkt op geen enkele wijze mee en verleent geen subsidie aan vieringen waarbij zwarte pietten, of pietten afgebeeld met racistische kenmerken (aangezette lippen, oorbellen, kroeshaar pruiken) aanwezig zijn. Sinterklaas wordt een leuk feest voor alle kinderen.
- Rheden positioneert zich als regenbooggemeente. Er wordt op meerdere plekken in de gemeente zichtbaarheid gegeven aan LHBTQIA+'ers. Aan bepaalde dagen, zoals de internationale dag tegen transfobie en de Coming Out Day, worden door de gemeente aandacht besteed. De gemeente hijst minstens één keer per jaar de progress pride-vlag.
- Rheden stelt doorlopende subsidies beschikbaar voor lokale organisaties, initiatieven en verenigingen die opkomen voor de belangen van gemarginaliseerde groepen, waaronder LHBTQIA+'ers.
- De kosten die een transpersoon maakt voor het aanpassen van gender in officiële documenten, zoals een paspoort en ID-kaart, en de deskundigenverklaring worden door de gemeente vergoed.
- Conversietherapie, ook bekend als 'homo-genezing', wordt op elke mogelijke manier tegengegaan.
- Rheden zorgt voor genderneutrale toiletten op het gemeentehuis en stimuleert instellingen zoals de bibliotheek en buurthuizen om hetzelfde te doen.
- Rheden kiest in de beleidsstukken en de communicatie naar burgers een genderneutrale aanspreekvorm.
- In de Inclusieagenda is als uitgangspunt opgenomen dat ervaringsdeskundigen worden betrokken bij bewustwordingstrajecten.

Rheden wijst scholen op de mogelijkheid deze ervaringsdeskundigen in te schakelen voor voorlichting over verschillende vormen van racisme, discriminatie en alle andere vormen van uitsluiting en onderdrukking.

- Voor nieuwe straatnamen die verwijzen naar personen hanteert Rheden de kaders uit het initiatiefvoorstel Straatnaamgeving (2024): de gemeente zorgt dat straatnamen in Rheden recht doen aan de geschiedenis van alle inwoners. Bij nieuwe straatnamen die naar personen verwijzen wordt diversiteit het uitgangspunt. De gemeente faciliteert het maatschappelijk debat over hoe om te gaan met betwiste uitingen in ons straatbeeld.

6.2 Vluchtelingen zijn welkom!

De Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over het gebrek aan bestaanszekerheid en toekomstperspectief in grote delen van de wereld. De klimaat- en natuurgedrege zullen dit in de toekomst alleen maar verergeren. Hierdoor zullen meer mensen hun geboorteland verlaten. De gemeente heeft een humaan opvangbeleid voor mensen die een veilig onderkomen zoeken en behandelt hen gelijkwaardig. Hierbij gaat men uit van inclusie, samenleven, wonen en volwaardig meedoen, in plaats van het achterhaalde begrip ‘integratie’.

- Rheden wordt een plek waar alle mensen, ongeacht verblijfsstatus of papieren, recht hebben op een menswaardige behandeling, veilige huisvesting, bescherming tegen voorbarige of onrechtmatige uitzettingen en tegen een immigratiebeleid dat mensenrechten schendt.
- Rheden behoudt een eerlijk aandeel in het zorgen voor opvangplekken voor vluchtelingen.
- Rheden voorkomt dat vluchtelingen en inwoners tegenover elkaar komen te staan door voldoende betaalbare woningen voor iedereen te realiseren.
- Rheden blijft kleinschalige opvang aan vluchtelingen bieden, verspreid over de gemeente, zoals afgesproken met het COA. De gemeente licht de bewoners op tijd goed in over de komst van een azc en organiseert een informatieavond.

Vluchtelingen worden opgevangen op een wijze die hen in staat stelt zich te ontplooiën en mee te doen in de samenleving door middel van taalcursussen, sport, onderwijs, werk en goede zorg.

- Rheden blijft vluchtelingen helpen bij het vinden van huisvesting, een gepaste baan en/of opleiding. Hierbij werkt de gemeente nauw samen met de arbeidscoaches van VluchtelingenWerk Oost Nederland.
- De gemeente werkt niet mee aan het uitzetten van kinderen.
- De gemeente zet zich in voor een pilot voor asielzoekers zodat ze vanaf de eerste dag na hun aankomst kunnen werken. Tegelijkertijd waakt de gemeente ervoor dat dit niet gepaard gaat met uitbuiting.
- De gemeente heeft oog voor LHBTQIA+-vluchtelingen in azc's en zorgt ervoor dat zij indien nodig extra ondersteuning of andere huisvesting kunnen krijgen.
- De bed-bad-broodregeling wordt voortgezet en wordt uitgebreid met juridische ondersteuning. Veel mensen in deze voorziening zijn onterecht uitgeprocedeerd. Juridische ondersteuning is noodzakelijk om de rechten van deze groep mensen te beschermen.
- Mensen zonder geldige documenten leven op dit moment in onzekerheid en angst en hebben vrijwel geen rechten of bewegingsvrijheid. De gemeente zorgt binnen de afdeling gemeentezaken voor informatie en kennis over staatloosheid en over deze mensen.
- Toegang tot zorg is een basisrecht, ook voor mensen zonder geldige documenten. Rheden zorgt ervoor dat zorgverleners op de hoogte zijn van de CAK-regeling, maar ook dat deze groep mensen op de hoogte is van hun recht op zorg.
- Vluchtelingen krijgen een Gelrepass, waarmee ze toegang hebben tot voorzieningen en zo volwaardig mee kunnen doen.
- De gemeente blijft zich inzetten voor de opvang van ontheemden uit Oekraïne op de huidige locaties en verlengt of bevestigt waar nodig de huur- en vergunningsovereenkomsten.

6.3 Volwaardig meedoen voor iedereen

In een inclusieve samenleving moeten alle inwoners kunnen meedoen, ongeacht hun achtergrond, beperking, chronische ziekte, neurodivergentie, financiële situatie of leeftijd. De kern van het sociale beleid hoort te zijn: 'Beslis niet over ons, maar met ons.'

- Het marginaliseren en stigmatiseren van mensen met een beperking op grond van hun lichamelijke en/of verstandelijke gesteldheid, ook wel validisme genoemd, wordt net als andere vormen van discriminatie serieus genomen en bestreden.
- Rheden bevordert de gelijke rechten van mensen met een beperking en zorgt ervoor dat het in 2016 aangenomen VN-verdrag Handicap strikt wordt nageleefd. Ervaringsdeskundigen worden, overeenkomend met de Inclusieagenda, betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering van (nieuw) beleid.
- De gemeente toetst haar Handboek Openbare Ruimte op toegankelijkheid en past het waar nodig aan. Bij aanpassingen aan straten en pleinen wordt de toegankelijkheid geborgd.
- Elk nieuw gebouw in de openbare ruimte moet volgens de criteria van het VN-verdrag Handicap toegankelijk zijn.
- Toegang tot bestaande overheidsgebouwen en publieke voorzieningen zoals onderwijs, openbare instellingen, buurt- en dorpshuizen, sportaccommodaties, toiletten en openbaar vervoer wordt vanzelfsprekend voor iedereen. Zaken als ondertiteling van de raaduitzending en rolstoelvriendelijke stoepen worden de norm.
- Openbare en publieke ruimtes worden optimaal toegankelijk voor mensen met een lichamelijke, visuele of auditieve beperking, net als voor neurodivergente mensen (met ADHD, autisme) die snel overprikkeld raken, én voor analfabeten en laaggeletterden. Zo zet de gemeente zich in om alle stoepen rolstoelvriendelijk te maken.
- Rheden sluit zich aan bij Hidden Disabilities Sunflower. Gemeentelijke medewerkers krijgen training in het herkennen van, en respectvol omgaan met mensen met een onzichtbare beperking om de gemeentelijke dienstverlening inclusiever en toegankelijker te maken.
- Totdat er diervriendelijke alternatieven beschikbaar zijn voor specialistische honden, ondersteunt Rheden inwoners die een hulphond nodig hebben om te participeren via de Wmo. Ook de psychosociale hulphonden worden vergoed.
- Iedereen moet zelfstandig kunnen reizen. Bij het regelen van individuele reisvoorzieningen (zoals een scootmobiel, loopfiets, enzovoort), of algemene reisvoorzieningen (zoals de regiotaxi) houdt Rheden het VN-verdrag Handicap aan.
- De gemeente communiceert in begrijpelijke taal, op B1-niveau en wanneer nodig A2-niveau, dat voor nog meer mensen begrijpelijk is. Wanneer noodzakelijk communiceert de gemeente ook in niet-Nederlandse talen.
- Rheden maakt werk van digitale toegankelijkheid. De website van de gemeente en aan de gemeente verbonden websites worden overzichtelijker, toegankelijker en gebruiksvriendelijker.
- Op verschillende plekken, zoals het gemeentehuis, worden leenrollators en/of leenrolstoelen aangeboden.
- De kosten voor de aanvraag en keuring voor de gehandicaptenparkeerkaart blijven betaalbaar voor iedereen.
- Alle inwoners moeten op een goed toegankelijke plek in de buurt zelfstandig hun stem kunnen blijven uitbrengen bij verkiezingen.
- Rheden investeert in signaleringsnetwerken per buurt of dorp om eenzaamheid, verwaarlozing, mishandeling en uitbuiting op te sporen.
- De gemeente is ruimhartig in het toekennen van hulpmiddelen, ook als het om een tijdelijke situatie gaat. Het gebruik en de toewijzing van parkeerplaatsen voor mensen met een beperking blijven gratis.

Meer weten?

- <https://rightsforum.org/de-ihra-definitie-van-antisemitisme-is-geen-definitie-maar-een-politiek-wapen/>
- <https://www.mensenrechten.nl/actueel/nieuws/2022/04/06/hoofddoekverbod-voor-boas-is-stigmatiserend-en-niet-effectief>
- <https://zwartmanifest.nl/>
- <https://joodsmanifest.nl/>
- <https://collectieftegenislamofobie.nl/wp-content/uploads/2024/12/Manifest-tegen-Islamofobie-def.pdf>
- <https://controlealtdelete.nl/dossier-etnisch-profileren>
- <https://vng.nl/nieuws/vn-nederland-moet-meer-werk-maken-van-vn-verdrag-handicap>
- <https://www.socialevraagstukken.nl/tegen-de-integratie/>
- <https://www.groene.nl/podcasts/de-groene-amsterdammer-podcast/afleveringen/weg-met-de-integratie>
- <https://www.trouw.nl/opinie/opinie-de-houdbaarheid-van-het-begrip-integratie-is-verstreken~b9dc3e3d/>
- <https://controlealtdelete.nl/articles/meer-kans-op-vervolging-na-melding-over-antisemitisme#gsc.tab=0>
- <https://www.globalrefuge.org/news/sanctuary-cities-explained/>
- <https://hdsunflower.com/>

7

SCHOON ONDERWEG

Mobiliteit en bereikbaarheid

Onze gemeente kan zoveel schoner, mooier en gezonder worden als we ons anders gaan verplaatsen. Rheden werkt dan ook toe naar een rechtvaardige straat: de ruimte is eerlijk verdeeld en ontmoeting, veiligheid en leefkwaliteit voor mens en dier staan voorop – niet de auto. Stilstaande en rijdende auto's nemen veel plek in en zorgen voor uitstoot. Daarom is de auto niet langer de baas en stellen we voetgangers, fietsers en openbaar vervoer centraal. Waar nu nog auto's rijden, kunnen mensen fietsen en wandelen. Waar nu nog auto's geparkeerd staan, kan groen groeien en bloeien en kunnen kinderen spelen.

Zo zorgen we voor een rechtvaardige straat met een groene omgeving en gezonde lucht: basisvoorwaarden voor het welzijn van iedereen.

7.1 Ruim baan voor voetgangers en fietsers

Vervuילend verkeer wordt ontmoedigd, schoon verkeer wordt gestimuleerd. Door ruim baan te geven aan voetgangers en fietsers kunnen we de hoeveelheid gemotoriseerd verkeer sterk terugdringen. Hiermee dragen we fors bij aan de klimaatdoelen, krijgen we een gezondere en aantrekkelijkere gemeente, winnen we ruimte terug voor groen in onze straten en wordt het voor kinderen en dieren buiten veiliger.

- De gemeente investeert fors in een uitgebreid netwerk van veilige en groene wandel- en fietspaden. Vrijliggende fietspaden bij drukke wegen hebben de voorkeur, maar niet ten koste van bomen en ander groen. Fietsers en voetgangers hebben altijd voorrang op gemotoriseerd verkeer bij rotondes binnen de bebouwde kom.
- Er komen veel meer leefstraten en fietsstraten waar voetgangers en fietsers voorrang hebben op gemotoriseerd verkeer. Gemotoriseerde voertuigen zijn te gast en rijden stapvoets.

Zo wordt spelen op straat en samenkomen met burens veiliger en aangenamer.

- In een Leefstraat richten inwoners hun straat op een creatieve en leefbare manier, zodat er meer ruimte is voor spelen en ontmoeten. De gemeente helpt inwoners om Leefstraten in te richten.
- Rheden kiest daar waar mogelijk voor autovrije dorpscentra en houdt hierbij rekening met uitkomsten van de bewonersonderzoeken. Bewoners kunnen parkeren in parkeervoorzieningen langs de rand. Bezoekers van de dorpscentra worden aangemoedigd om met de fiets of het openbaar vervoer te komen. Als ze met de auto komen, worden ze aangemoedigd gebruik te maken van parkeerplaatsen aan de rand van de centra.
- De gemeente moedigt bedrijven en organisaties aan om gebruik te maken van fietskoeriers en doet dat zelf ook.
- Scooters, brom- en snorfietsen en speed pedelecs zijn niet langer welkom op fietspaden binnen de bebouwde kom maar rijden op de weg.
- We verbeteren waar nodig de doorfietsroutes tussen de kernen, om zo het fietsen te stimuleren als aantrekkelijk alternatief voor de auto.

Nieuwe snelfietspaden gaan niet ten koste van groen en veiligheid van mens en dier.

- Alternatieve schone vormen van vervoer zoals speed pedelecs/e-bikes vormen een duurzaam alternatief voor middellang woon-werkverkeer. E-bikes zijn welkom op de fietspaden, met als maximumsnelheid 25 km/u binnen de bebouwde kom.
- In principe geldt er voor gemotoriseerd verkeer binnen de bebouwde kom een maximumsnelheid van 30 km/u. De inrichting van de weg wordt waar mogelijk aangepast, wat weer ruimte biedt aan vergroening.
- In straten zonder vrijliggende fietspaden wordt de maximumsnelheid beperkt tot 30 km/u. Straten zonder trottoirs worden omgevormd tot (woon) erven, met een maximumsnelheid van 15 km/u, net als in de buurt van scholen en kinderopvang.
- Verkeerslichten worden zo afgesteld dat voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer vaker groen licht krijgen dan auto's. Verkeerslichten worden voorzien van een timer en een regensensor.
- Verkeersveiligheid is een groot goed. Rheden houdt goed bij welke plekken in de gemeente onveilig zijn voor mens en dier en grijpt op deze plekken in om slachtoffers te voorkomen.
- De gemeente stimuleert verkeersexamens bij basisschoolleerlingen en het volgen van fietslessen door inwoners die het fietsen niet zo machtig zijn.
- Op sommige plekken, zoals op en rond de Posbank, wordt het zo druk dat zelfs fietsers en voetgangers niet meer op een veilige manier de ruimte kunnen delen. In die gevallen krijgt de voetganger voorrang.
- Rheden zorgt voor voldoende gratis fietsenstallingen op drukbezochte plekken zoals natuurgebieden, kernwinkelgebieden, treinstations en bushaltes. Grote stallingen hebben voldoende stallingsmogelijkheden voor buitenmodellen zoals aangepaste fietsen (voor mensen met een beperking), handbikes en bakfietsen.
- De straat wordt optimaal toegankelijk voor mensen met een lichamelijke of visuele beperking, met betere geleidelijnen, verlaagde stoepen, herkenbare looproutes en veilige,

rolstoeltoegankelijke paden. De gemeente handhaaft actief op vrij toegankelijke stoepen en geleidelijnen. De Fixi app wordt actief gepromoot, zodat bewoners de handhavers beter gaan ondersteunen. Bij wegwerkzaamheden zorgt de gemeente voor een veilige alternatieve route.

- Liften in de openbare ruimte en op station Dieren worden bij storingen met spoed gerepareerd.
- De Posbank wordt het gehele jaar afgesloten voor gemotoriseerd verkeer.

7.2 Goed en duurzaam openbaar vervoer

Nog steeds wordt er veel meer geïnvesteerd in asfalt voor de auto dan in openbaar vervoer. Als we voorrang geven aan het openbaar vervoer wordt Nederland een stuk schoner, veiliger, duurzamer én bestrijden we vervoersarmoede. Laten we in Rheden beginnen!

- Rheden geeft bij de indeling van de weg prioriteit aan het openbaar vervoer. Zonder daarvoor groenstructuren en bomen te verwijderen komen er, waar dat nodig is, busbanen. Dit maakt letterlijk de weg vrij voor hoogwaardig, snel openbaar vervoer.
- Deelfietsen zijn een passende, milieuvriendelijke aansluiting op het ov-netwerk. De gemeente stimuleert en faciliteert deelfietsssystemen, zoals de ov-fiets en deelbakfietsen. Ook om de Posbank vanaf station Rheden beter bereikbaar te maken.
- De gemeente vergroot de parkeer-en-reis-mogelijkheden die aansluiten op het ov. Ook bij grotere ov-haltes komt er voldoende fietsparkeergelegenheid. Voor reizigers die verdergaan met het openbaar vervoer of de fiets komen er goede P+R-faciliteiten.
- Het openbaar vervoer is en blijft veilig, betrouwbaar, frequent, betaalbaar en toegankelijk, ook voor mensen met een beperking. Haltes, perrons en de bus zijn aangepast aan wie slecht ter been is.
- Reizigers voelen zich veilig in het openbaar vervoer en op stations, ook 's avonds. Stations zijn goed verlicht en overzichtelijk.

- Het openbaar vervoer is ten minste gratis voor mensen met een laag inkomen.
- In alle woonwijken en dorpskernen is regelmatig openbaar vervoer beschikbaar, ook in de avond en in het weekend.
- Bij een nieuwe ov-aanbesteding wordt gekozen voor uitstootvrij busvervoer. Dit geldt ook voor buurtbus, leerlingenvervoer en andere vormen van publiek vervoer.
- De gemeente roept de provincie op om het nachtnetwerk van de bus uit te breiden.
- Het taxiverkeer wordt schoon. Zolang er nog taxi's op fossiele brandstoffen zijn, mogen zij niet stationair draaien.
- In Rheden blijft de kwaliteit van de regiotaxi en leerlingenvervoer gewaarborgd. Bij het verzorgen van deze voorzieningen is er oog voor maatwerk en worden strenge streefnormen voor stiptheid gewaarborgd.

7.3 Minder auto's, meer ruimte

De hoeveelheid blik op wielen in de gemeente kan en moet omlaag. Rheden kiest ervoor om de openbare ruimte terug te winnen op de auto. Door vol in te zetten op meer manieren van vervoer dan alleen de auto wordt onze ruimte groener, gezonder en zetten we ook noodzakelijke stappen in het tegengaan van (vervoers)armoede.

- Verkeerswegen voor gemotoriseerd verkeer, zoals de Arnhemsestraatweg, worden door de gemeente niet uitgebreid of verbreed. Als maatregelen voor een betere doorstroming nodig zijn, gaan deze niet gepaard met extra asfalt en beton en worden er geen bomen gekapt.
- Doorgaande wegen in de gemeente worden, waar mogelijk, versmald om zo de snelheid van het verkeer te verlagen en meer groen aan te leggen. Versmalling en andere maatregelen zijn niet ten nadele van fiets- en voetgangersverkeer.
- Er komen geen nieuwe autoparkeerplekken bij op straat. Voor nieuwbouw wordt een zo laag mogelijke parkeernorm gehanteerd. Bij hoogbouw is de parkeergelegenheid altijd inpandig.

De gemeente heft op gewenste plekken parkeerplaatsen op en vormt ze om tot bredere voetpaden, kinderspeelplekken, bloemrijke bermen, kleine parken of fietsparkeerplekken.

7.4 Schoon vervoer, gezonde lucht

Schone lucht staat onder druk door onder meer fijnstof en stikstof van wagens op fossiele brandstof en de industrie. Maar ook ammoniak vanuit de intensieve vee-industrie maakt de lucht vies. Rheden kiest voor schoon vervoer om zo schone lucht te bevorderen.

- Parkeerterreinen worden voorzien van laad-mogelijkheden via carports met zonnepanelen. Alle parkeerplaatsen op straatniveau worden voorzien van een waterdoorlaatbare ondergrond zoals grasbetontegels.
- Vervuילend verkeer, zoals stoomtreinen, wordt geweerd door uitbreiding van de milieuzone naar de gehele bebouwde kom. Er komt een zero-emissiezone van toepassing op commercieel verkeer in de dorpscentra.
- Vrachtverkeer wordt geweerd uit de dorpscentra en woonkernen. Ook de vuilniswagens met een verbrandingsmotor worden vervangen door elektrische wagens.
- De gemeente zorgt voor voldoende oplaadpunten met groene stroom voor elektrische voer- en vaartuigen. Deze worden waar mogelijk in het bestaande straatbeeld geïntegreerd, bijvoorbeeld in de grond of in lantaarnpalen.
- De laadpalen in de openbare ruimte leveren groene stroom uit hernieuwbare bronnen. De tarieven zijn transparant.
- De gemeente moedigt bewoners aan om (buurt) initiatieven te starten voor het samen delen van elektrische auto's en (elektrische) (bak)fietsen. Zo nodig intensificeert de gemeente de samenwerking met commerciële aanbieders zoals Veluwe Deelfiets en OnzeAuto.

- Rheden richt verspreid in de gemeente mobiliteits-hubs in. Op centrale pleinen in de buurten worden elektrische deelauto's en/of deel(bak) fietsen aangeboden (voordelig met de Gelrepas) aan bewoners van de buurt. Hiermee bestrijdt de gemeente vervoersarmoede en biedt ze mensen een alternatief voor de eigen auto.
- Rheden draagt er zorg voor dat de dorpskernen toegankelijk blijven voor de regiotaxi, Wmo-vervoer en individueel vervoer voor mensen met een beperking.
- Voor medewerkers, raad en college wordt vervoer per fiets of ov door de eigen gemeente gestimuleerd. Dienstreizen tot in elk geval twaalf uur worden afgelegd per trein of elektrische auto.
- Rheden blijft zich uitspreken voor krimp en tegen overlast van vliegverkeer, onder andere van defensie, binnen de gemeentegrenzen.
- De gemeente sorteert voor op elektrisch vervoer over water en maakt dit via ruimtelijke ordening mogelijk door technische voorzieningen te creëren.
- Uiterlijk 2030 mogen alleen elektrische boten, roeiboten en zeilboten zonder fossiele motor gebruiken van de gemeentelijke wateren en aanmeren in de havens van de gemeente. Ook plezier- en rondvaartboten worden fossielvrij.

Meer weten?

- <https://decorrespondent.nl/16023/wil-je-dat-kinderen-van-hun-schermafkomen-zorg-dat-ze-iets-beters-te-doen-hebben/965e314e-bb39-0b03-0e33-dc969b3ac34a>
- <https://schoneluchtakkoord.nl/thema/kennisagenda/inhoud/who-advies-schone-lucht-akkoord/>
- <https://www.longfonds.nl/nieuws/het-belang-van-zero-emissiezones-in-de-stad>
- <https://www.eur.nl/en/esl/media/2022-05-groene-parkeerbelastingen-binnen-en-buitenland>
- <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/09/06/de-alphenaar-vaart-eerste-elektrische-schip-met-verwisselbare-accus/>
- <https://maatschapwij.nu/duurzaam/duurzaam-vliegen/>

8

GEZOND EN VEILIG IN RHEDEN

Gezondheid, zorg en veiligheid

Iedereen wil een gezond en vitaal leven. Het is daarom cruciaal dat we veel meer doen om ziek zijn te voorkomen en ons welzijn te vergroten. Als mensen gezonder leven door meer buiten te zijn, voldoende te bewegen en goed te eten, zijn ze minder vaak ziek en belanden ze minder snel in een zorgtraject.

De Partij voor de Dieren zet voluit in op preventie en het tegengaan van stigmatisering. Niet alleen bij gezondheid, maar ook bij veiligheid. Want ook bij criminaliteit is voorkomen beter dan genezen.

8.1 Gezond begint bij schoon

Een schone leefomgeving is belangrijk voor ieders gezondheid. Daarom is het belangrijk dat we de kwaliteit van onze omgeving goed bewaken. Luchtverontreiniging en geluidsoverlast zorgen voor veel negatieve effecten zoals stress en hebben een slecht effect op de gezondheid. Daarom moeten we hierop ingrijpen.

- Iedereen heeft recht op schone lucht.
De Partij voor de Dieren wil dat Rheden alles doet om ervoor te zorgen dat de gemeente ruim voldoet aan de luchtkwaliteitsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie.
- De gemeente bevordert schone lucht door op meer plekken gemotoriseerd verkeer te ontmoedigen, dan wel te weren zoals op de Posbank.
- Rheden legt houtstook volledig aan banden, zowel binnen als buiten. Houtstook zorgt immers voor enorm veel fijnstof en veroorzaakt gezondheidsproblemen voor veel inwoners. De gemeente zorgt voor een meldpunt waar stookoverlast gemeld kan worden en informeert inwoners over de nadelen van houtstook.
- Paasvuren worden aan banden gelegd.
Ook vuren tijdens kindervakantiebuwdorpen worden verboden.
- Het verbranden van biomassa vervuult de lucht en is geen duurzame energiebron. Er komen geen biomassacentrales. De gemeente maakt geen

gebruik van energie afkomstig uit biomassa.

- Bomen en groen maken de lucht schoner. Mensen en dieren worden daarnaast gelukkiger van een groene omgeving. De gemeente is daarom ambitieus in het planten van extra groen en bomen en beschermt bestaande bomen.
- Om stankoverlast en gezondheidsrisico's voor omwonenden weg te houden zijn nieuwe veehouderijen niet toegestaan. Er komen ook geen mestvergisters.
- De gemeente pakt waar mogelijk bronnen van geluidsoverlast in de woonomgeving aan. Hierbij worden de WHO-richtlijnen voor geluid van weg-, vlieg- en railverkeer en windturbines aangehouden. Geluidsoverlast kan immers stress veroorzaken en de gezondheid verslechteren.
- Rheden werkt uitbreiding van vliegverkeer tegen en verzet zich tegen toenemend vliegverkeer boven de gemeente, waaronder van defensie. Rheden zet zich in om vliegtuigen met loodhoudende vliegtuigbenzine uit te faseren.
- De gemeente is samen met het drinkwaterbedrijf, het waterschap, de provincie en het Rijk verantwoordelijk voor voldoende schoon en gifvrij drinkwater, zonder stoffen als PFAS. Er komt een uitvoeringsplan Schoon Water om de normen van de Kaderrichtlijn Water te halen.
- Mensen, dieren en het milieu kunnen negatieve gevolgen ervaren door het hergebruiken van restproducten van de industrie in fietspaden, cement en speelpleintjes.

Rheden werkt daarom niet met mogelijk schadelijke restproducten van bedrijven zoals beaumix en staalslak. Mochten deze restproducten in Rheden gevonden worden dan worden deze, waar mogelijk worden deze restproducten verwijderd en vervangen door een niet-giftig of -schadelijk materiaal.

- De gemeente pakt bodemverontreiniging door bijvoorbeeld lood en PFAS actief aan. Inwoners krijgen duidelijke voorlichting over gebruiksadviezen voor tuinen, moestuinen en plekken waar kinderen op de grond spelen, zodat ze op een veilige en gezonde manier met de bodem kunnen omgaan.
- De dreiging van een nieuwe pandemie als COVID-19 is niet verdwenen: door aanwezigheid van de veehouderij vormen de vogelgriep en andere zoönosen een reëel gevaar voor de volksgezondheid. Rheden brengt in kaart welke mogelijke bronnen er binnen de gemeente zijn waar ziekteverwekkers van dier naar mens kunnen overspringen. Daarbij is speciale aandacht voor veehouderijen en markten met dieren. De gemeente maakt een noodplan voor als een zoönose uitbreekt.
- Rheden heeft bedrijven, binnen en buiten de gemeente, die vervuiling en gezondheidsschade veroorzaken goed in beeld en handhaaft strikt op overlast en overtredingen. Er komt meer capaciteit bij toezichthouders zodat zij intensiever kunnen controleren, ook om milieuvervuiling te voorkomen.

8.2 Geestelijk gezond en wel

Gezondheid gaat niet alleen over lichamelijke, maar ook over mentale gezondheid. Veel mensen voelen de druk om steeds meer 'aan' te staan en ervaren onrust en eenzaamheid. Met elkaar kunnen we stappen zetten om gezonder te worden. Dit begint met een schone omgeving met veel groen en natuur. Natuur zorgt immers voor minder stress en minder negatieve emoties. Daarnaast zorgen we voor elkaar. Dit doen we door een sociale, schone, veilige en ontspannen samenleving te creëren waarin iedereen zichzelf mag zijn en de benodigde zorg krijgt.

- Initiatieven die gericht zijn op preventieve gezondheidszorg en welzijn, zoals het voorkomen van eenzaamheid en geestelijke problemen, krijgen steun van de gemeente.
- De gemeente stimuleert de inzet van ervaringsdeskundigen bij de ondersteuning van kwetsbare mensen.
- De gemeente investeert in buurthuizen en ontmoetingsplekken, met speciale aandacht voor jongeren, ouderen en mensen met een beperking.
- Er komt een brede aanpak om de psychische gezondheid te verbeteren, waarbij naast zorgprofessionals ook onderwijs en werkgevers- en werknemersorganisaties betrokken worden. Rheden neemt haar verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Wet integrale suïcidepreventie en maakt een integrale aanpak.
- Veel (jonge) mensen kampen met psychische problemen, als gevolg van klimaatcrisis, woningcrisis en toenemende prestatiedruk. We zorgen ervoor dat er voldoende toegankelijke psychische hulp beschikbaar is door de inzet van sociale teams en juiste samenwerkingsverbanden. De gemeente pleit in VNG-verband voor een hoger budget voor de jeugd-ggz.
- Sociale cohesie tussen bewoners en verbinding in de buurt zijn erg belangrijk voor gezondheid en veiligheid. Bewoners werken dan ook in cocreatie met de gemeente mee aan de (her)inrichting van hun buurt.

8.3 Bewegen is gezond

Sporten en bewegen nemen in onze gemeente een belangrijke plaats in. Sporten bevordert onze fysieke en geestelijke gezondheid. Sport heeft ook een maatschappelijke functie en sportverenigingen spelen daarbij een belangrijke rol.

- De gemeente richt de openbare ruimte optimaal in om veilig te kunnen sporten en bewegen, en houdt sportdeelname voor iedereen toegankelijk, ook in verenigingsverband. Plannen om in elke wijk ruimte te maken voor sportvoorzieningen voor jong en oud, zoals beweegtuinen, fitnessplekken, openbare voetbal- en basketbalveldjes en skateparken, worden doorgezet.
- Wandelen, fietsen, buiten spelen en sporten worden gestimuleerd en krijgen volop de ruimte, maar gaan niet ten koste van de natuur of het groen. De openbare ruimte wordt beweegvriendelijk ingericht en bij renovatie van speelplaatsen wordt gekeken hoe deze natuurlijker en groener kunnen worden.
- Schoolpleinen en speelgelegenheden worden vergroend en zijn buiten schooluren beschikbaar voor de buurt.
- Sportvoorzieningen zijn zo veel mogelijk zeven dagen per week beschikbaar. Dit geldt in ieder geval voor gemeentelijke voorzieningen zoals bijvoorbeeld een sporthal.
- De gemeente stimuleert deelname aan sport in het bijzonder onder doelgroepen die hieraan weinig deelnemen, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen. Er is in Rheden of omliggende gemeenten een geschikt sportaanbod voor ouderen, mensen met een laag inkomen en mensen met een chronische ziekte of beperking.
- Sport moet voor iedereen toegankelijk en veilig zijn, met extra aandacht voor kwetsbare groepen. De gemeente sluit een convenant met alle sportverenigingen en -aanbieders om inclusie en sociale veiligheid te waarborgen.
- Nieuwe sportvelden gaan niet ten koste van bestaand groen en worden bij voorkeur zo groen en natuurinclusief mogelijk aangelegd en er wordt geen gif gebruikt bij het onderhoud.

Vanwege schaarse ruimte zijn nieuwe velden voor meerdere sporten te gebruiken.

- Er worden geen nieuwe kunstgrasvelden aangelegd. Als bestaande kunstgrasvelden aan vervanging toe zijn, worden ze, waar mogelijk, vervangen door echt gras.. Op alle kunstgrasvelden waar gebruik wordt gemaakt van rubbergranulaat, wordt het rubbergranulaat opgeruimd en vervangen door een niet-giftig en niet-schadelijk materiaal. Nieuwe kunstgrasvelden worden zo geplaatst en/of gemaakt dat ze niet meer besproeid hoeven te worden.
- Sportkantines worden gestimuleerd om gezond, plantaardig eten en drinken aan te bieden.

8.4 Gezond en duurzaam voedsel

Constant worden we verleid ongezond te eten. Dat moet anders. De Partij voor de Dieren wil dat gezond, biologisch, duurzaam, lokaal en plantaardig eten makkelijker en goedkoper wordt.

- De gemeente maakt een integraal voedselbeleid, waarin het recht op gezond, biologisch en plantaardig voedsel en de positie van duurzame, biologische en diervriendelijke boeren centraal staan.
- Er komt een campagne richting inwoners om hen aan te moedigen gezond, biologisch, duurzaam en plantaardig te eten. Hierin is ook aandacht voor de eiwittransitie.
- In de eigen organisatie voert de gemeente het succesvolle concept 'Carnivoor? Geef het door!' in. Plantaardig voedsel wordt hiermee de norm, ook in de gemeentelijke bedrijfskantines.
- Plantaardig eten wordt gestimuleerd bij de organisaties waar de gemeente aan deelneemt of die de gemeente (financieel) ondersteunt. Rheden stimuleert ook horeca tot een meer plantaardig menu.

- Rheden ondersteunt dat kinderen van jongs af aan gezonde en duurzame voeding krijgen. Denk hierbij aan het faciliteren van plekken voor borstvoeding in openbare gebouwen en het stimuleren van biologisch fruit en een gezonde, duurzame lunch op kinderdagverblijven en scholen.
- Via de samenwerkingsverbanden met zorginstellingen stimuleert de gemeente het serveren van gezonde, plantaardige en biologische voeding. Plantaardige voeding wordt een volwaardig onderdeel van het menu, en dat patiënten en bewoners altijd vers, biologisch fruit kunnen krijgen.
- Er komen geen fastfoodketens in Rheden .
- Daarnaast willen we de (andere) keuzemogelijkheden voor de bezoekers van onze centra vergroten.
- Rheden weert snoep(automaten) en reclame voor ongezond voedsel uit openbare voorzieningen, alsook uit de eigen gebouwen.
- Het armoedebeleid moet gezondere voedselkeuzes makkelijker maken. Zo investeert de gemeente in moestuinen om verse groenten en fruit aan de voedselbanken te kunnen leveren.
- De gemeente activeert en motiveert bewoners en bedrijven om voedselverspilling te verminderen en neemt maatregelen om voedselverspilling binnen de eigen organisatie tegen te gaan.

8.5 Zorg op maat

De behoefte aan zorg en hulp neemt toe.

Dit komt onder andere door een ongezonde leef- en voedselomgeving, hoge prestatie-eisen, de toename van het aantal chronisch zieken en door de vergrijzing, in combinatie met personeelstekorten. In de zorg zijn problemen ontstaan toen de Rijksoverheid verantwoordelijkheden afschoof op gemeenten zonder daar voldoende budget voor te geven.

- Iedereen die zorg en hulp heeft, heeft daar recht op, zonder lange wachtlijsten en met oog voor de menselijke maat. Rheden levert de best mogelijke zorg die ze kan en vraagt bij de Rijksoverheid om meer geld voor de zorg.
- De zorg vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de zorg voor mensen met een beperking (vanuit de Wet langdurige zorg) worden bij voorkeur kleinschalig aangeboden.
- In Rheden wordt/blijft het persoonsgebonden budget (pgb) een volwaardig alternatief voor zorg in natura zodat mensen met een beperking hier daadwerkelijk keuzevrijheid in hebben en er maatwerk kan worden geleverd. Voor mensen met een beperking die zorg nodig hebben maar zelfstandig wonen wordt het makkelijker om een pgb te krijgen om zorgverleners in te huren.
- Huisartsenzorg blijft voor iedereen goed bereikbaar.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede zorg en hulpverlening, liefst door kleinschalige, buurtgerichte organisaties waar zorgmedewerkers fatsoenlijke werkomstandigheden hebben en zorgbestuurders geen topsalaris verdienen. Zorgverleners en opvanglocaties houden rekening met de achtergrond, identiteit en levensstijl van gebruikers.
- Wachtlijsten en wachttijden dringen we terug. Tot het zover is, zorgen we voor voldoende overbruggingszorg en meer (tijdelijke) opnameplaatsen. De gemeente zorgt ook voor voldoende behandelplekken en reservebedden voor mensen in acute (psychische) nood.

- De overbelasting van de jeugdzorg pakken we adequaat aan. We beperken de wachtlijsten en lossen knelpunten in de ggz op. Persoonlijke begeleiders komen langs bij gezinnen die het nodig hebben en huisartsenposten krijgen een ondersteuner voor jeugd. Het bevorderen van gelijke kansen voor iedereen is nodig om toename van jeugdzorg te voorkomen.
- Het komt nog te vaak voor dat jongeren die jeugdhulp ontvangen opeens in een gat vallen op het moment dat ze achttien worden. De overgang tussen jeugdzorg en volwassenenzorg moet daarom worden versoepeld door geleidelijke afbouw van de geboden hulp van achttien jaar tot eenentwintig jaar.
- Jongeren met complexe problematiek verdienen goede passende zorg. JeugdzorgPlus wordt afgebouwd, maar op dit moment is er voor sommige jongeren geen goed alternatief beschikbaar. Dit kan leiden tot schrijnende situaties voor de jongeren, hun familie en hun omgeving. De gemeente zet zich volop in om passende zorg en onderwijs te creëren voor deze jongeren, samen met hen en hun ouders/ verzorgers.
- Ouders en kinderen krijgen indien nodig goede ondersteuning bij scheiding, ziekte en andere ingrijpende gebeurtenissen.
- Mantelzorgers worden (financieel) ondersteund. Er komt extra aandacht voor het tegengaan van overbelasting van mantelzorgers. Bij de toegang en evaluatie van de zorg wordt meer rekening gehouden met de beperkte belastbaarheid van mantelzorgers.
- Cliënten in de zorg moeten kunnen meebeslissen over hun eigen behandeling. Inwoners hebben de mogelijkheid tot regie over hun persoonsgegevens.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede hulpmiddelen en doelgroepenvervoer, waar service en duurzaamheid (door bijvoorbeeld hergebruik en elektrisch vervoer) hand in hand gaan. Bij aanvragen voor ondersteuning voor mensen met een beperking met hulp- of therapiedieren wordt goed gekeken naar dierenwelzijn.
- De gemeente maakt het mogelijk dat het betaalbare hiv-preventiemiddel PreP ter beschikking wordt gesteld aan de mensen die dat willen en biedt toegankelijke soa-zorg aan.
- De gemeente zorgt voor plaatsing en onderhoud van AED's bij of aan (semi)overheidsgebouwen. De gemeente stimuleert en betaalt opleidingen voor reanimatie en EHBO van de aan AED verbonden vrijwilligers.
- Er komt goede voorlichting over transzorg. De gemeente richt waar nodig samen met omliggende gemeentes toegankelijke informatiepunten in waar transpersonen, professionals en hun omgeving terecht kunnen met vragen en zorg Rheden gaat in gesprek met huisartsen die nog geen hormoonzorg willen bieden aan transgenderpersonen die daarom vragen.

8.6 Zorg en dieren

Dieren zijn voor veel mensen een grote steun. Andersom kan een dier geholpen zijn met de zorg en aandacht van een mens. Toch zijn er mensen die niet goed voor zichzelf en voor dieren zorgen. En soms nemen mensen zorg niet aan, omdat huisdieren niet welkom zijn in de opvang of het zorgcentrum. Wij willen dat er naast zorg voor mensen ook zorg voor dieren van zorgbehoevende mensen komt.

- De gemeente erkent de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Om huiselijk geweld en dierenmishandeling tegen te gaan werkt de gemeente nauw samen met het Landelijk Expertise Centrum Dierenmishandeling en het Landelijk Expertise Centrum Kindermishandeling.
- Bij politie, jeugdzorg, scholen, dierenartsen en sociale wijkteams wordt extra aandacht besteed aan het herkennen en melden van geweld in de thuissituatie tegen zowel mensen als dieren.

- Het moet voor slachtoffers van huiselijk geweld makkelijker worden om melding te maken en gebruik te maken van crisisopvang als het niet mogelijk is om de thuissituatie voldoende veilig te maken. Er is voor die situaties voldoende crisisopvang beschikbaar in de regio. Een dier moet mee kunnen om zo de drempel voor opvang te verlagen.
- Met organisaties voor vrouwen- en mannenopvang spreekt de gemeente af dat zij bij het intakegesprek vragen naar de aanwezigheid van huisdieren binnen het gezin. Daarbij wordt dan ook de mogelijke opvang van het huisdier besproken.
- Dierenambulances krijgen net als andere hulpdiensten bevoegdheden om snel ter plaatse te kunnen zijn voor noodhulp aan dieren, zoals een vergunning om over busbanen te rijden en het recht om vrij te kunnen parkeren.
- Rheden stimuleert vrijwillige dierverzorgers aan huis, zodat ouderen en chronisch zieken hun huisdier kunnen houden. Dit voorkomt eenzaamheid én dierenleed.
- De gemeente helpt mensen die (tijdelijk) naar een crisisopvang of zorginstelling verhuizen om hun huisdier mee te kunnen nemen, tenzij dat niet in het belang van het dier is. Als dat niet mogelijk is, wordt gezorgd voor goede opvang van het huisdier.
- De gemeente richt plekken in bij de maatschappelijke opvang voor mensen met huisdieren.
- De gemeente faciliteert en subsidieert projecten waarbij gastgezinnen voor een dier kunnen zorgen wanneer mensen dat tijdelijk zelf niet meer kunnen door bijvoorbeeld ziekenhuisopname of opname in een kliniek.
- Op zorgboerderijen heeft dierenwelzijn de allerhoogste prioriteit. Bij misstanden wordt opgetreden.

8.7 Drugs- en middelengebruik

Het gebruik van drank, drugs en andere middelen heeft risico's voor de gezondheid, milieu en veiligheid en kan leiden tot verslaving.

- De gemeente zorgt voor een goede voorlichting over de risico's van het gebruik van verslavende middelen voor de eigen gezondheid, het milieu en criminaliteit. Er komt ook voorlichting over risico's van gamen, (online) gokken, internet en sociale media. Jongeren hebben hierbij speciale aandacht. Rheden ondersteunt het tegengaan van verslaving.
- Rheden werkt toe naar een rook- en vapevrije generatie. Er wordt niet meer gerookt/ gevapet bij scholen, op kinderspeelplaatsen, bij sportgelegenheden en in parken en groengebieden. Vuilnisbakken in de openbare ruimte worden voorzien van een asbak.
- Er komen meer rook- en vapevrije zones in de openbare ruimte, bijvoorbeeld bij bushaltes, gezondheidscentra en ziekenhuizen. De gemeente geeft het goede voorbeeld en verbiedt roken rond alle gemeentelijke gebouwen.
- De gemeente is alert op het gebruik van (synthetische) drugs en communiceert over de risico's voor gezondheid, milieu en criminaliteit, en over locaties waar drugs getest kunnen worden voorafgaand aan gebruik.
- Straatcoaches, jongerenwerkers, huisartsen en wijkagenten signaleren mogelijke problematiek en zoeken laagdrempelig contact om personen, waar nodig, naar zorg te begeleiden.
- Mensen die harddrugs gebruiken in de openbare ruimte krijgen geen boete, maar waar nodig zorg aangeboden.
- Rheden stelt een plan op om drugsafvaldumpingen tegen te gaan. De gemeente maakt anoniem en boetevrij inleveren van lachgascilinders in milieu- en afvalstraten mogelijk.
- De gemeente zorgt voor jongerenwerkers die op buurtcentra en scholen voorlichting kunnen geven over middelengebruik en laagdrempelig contact hebben met jongeren (en eventueel hun ouders) over middelengebruik.

- Om inwoners te beschermen tegen gokverslaving komen er geen casino's of gokhallen.

8.8 Veiligheid

We willen een leefbare gemeente voor iedereen.

Het is belangrijk dat iedereen zich veilig voelt in de breedste zin van het woord. In Rheden is absoluut geen ruimte voor racisme, discriminatie, grensoverschrijdend gedrag en criminaliteit.

- Er komt meer aandacht voor de oorzaken van criminaliteit en het voorkomen van criminaliteit, bijvoorbeeld door te investeren in jongeren in kansarme situaties. Ook zet de gemeente in op preventie door goed en zinvol jongerenwerk en voldoende opbouwwerkers. De gemeente biedt gerichte ondersteuning aan ouders met kinderen en pubers die dreigen af te glijden, bij voorkeur door professionals met dezelfde culturele achtergrond of met kennis van de culturele achtergrond.
 - Rheden investeert in meer straatmedewerkers, buurtouders, BOA's en wijkagenten, de ogen en oren van de buurt. Dankzij hun inzet kunnen mogelijke problemen in de buurt al in een vroeg stadium worden gesignaleerd, voordat ze ontsporen.
 - Ook wordt er meer geïnvesteerd en ingezet op een betere bereikbaarheid van handhavers (BOA's).
 - Ondernijning is een groot probleem in heel Nederland. De gemeente stimuleert een actieve aanpak van ondernijning, witwassen en grootschalige fraude en bekijkt het vergunningenbeleid kritisch.
 - Rheden investeert in voldoende toezicht en handhaving om milieudelicten in het buitengebied tegen te gaan, zoals dumpingen van mest, illegale verhuur aan drugsproducenten, stroperij en illegale bomenkap.
 - Met cameratoezicht in de publieke ruimte wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Cameratoezicht biedt slechts schijnveiligheid en zorgt vaak alleen maar voor verplaatsing van het probleem.
- Automatische gezichtsherkenning is een te vergaand middel en wordt niet ingezet.
- De gemeente waakt ervoor dat particuliere camera's niet het straatbeeld filmen.
 - Iedereen moet veilig over straat kunnen. Straatintimidatie wordt aangepakt. Hierbij wordt extra aandacht besteed aan de veiligheid van vrouwen, LHBTQIA+-personen en personen van kleur. Er komen voorlichtingscampagnes tegen straatintimidatie, juist gericht op (mogelijke) veroorzakers ervan.
 - Er komt een lokale vertaling van het landelijke actieplan om femicide (vrouwenmoord), (online) vrouwenhaat en geweld tegen vrouwen te stoppen. Vroege signalen van huiselijk geweld, dwingende controle, stalking en andere voorstadia van femicide worden serieus genomen en gedeeld met ketenpartners.
 - Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatiseren in de hand en Rheden staat dit niet toe. Handhavers volgen een inclusiviteitstraining om uitingen van racisme en discriminatie te herkennen en te voorkomen. Tegen racisme en discriminatie, ook binnen handhaving zelf, wordt hard opgetreden. De gemeente agendeert het onderwerp racisme en discriminatie binnen de politie- en brandweerkorpsen.
 - Boa's vormen gezamenlijk een representatieve afspiegeling van de samenleving. Zij mogen inclusieve en religieuze uitingen dragen. De gemeente blijft hierop, als werkgever van de boa's, aandringen bij het Rijk.
 - Rheden garandeert veiligheid voor sekswerkers, met daarbij oog voor hun autonomie. De gemeente zorgt voor veilige, legale en hygiënische werkplekken, zodat sekswerkers zich niet genoodzaakt voelen hun heil in onveilige circuits te zoeken die onbereikbaar zijn voor hulpverlening. De gemeente faciliteert een goed bereikbaar zorg- en hulpaanbod. Bij gemeentelijk beleid rond sekswork wordt een representatieve klankbordgroep van sekswerkers en brancheverenigingen betrokken om stigmatisering te doorbreken.
 - Er komt in Rheden geen bedelverbod.

- Rheden werkt aan een weerbare samenleving door inwoners voor te lichten over wat ze zelf en samen kunnen doen bij noodsituaties, zoals langdurige stroomuitval of overstroming. Met lokale hulpstructuren en het aanwijzen van noodvoorzieningen vergroot de gemeente de samenredzaamheid en veerkracht van de gemeenschap.

8.9 Demonstreren is een grondrecht

In de huidige tijd nemen spanningen toe en zien we een toename van het aantal demonstraties. We zien tegelijk ook dat de vrijheid om te demonstreren onder druk staat. De Partij voor de Dieren staat pal voor het demonstratierecht.

- Rheden faciliteert demonstraties ruimhartig en legt geen aanmeldplicht of structurele beperkingen op. Het 'zicht- en geluidscriterium' wordt nageleefd en gewaarborgd. Vreedzame demonstranten worden niet aangehouden.
- Wanneer een deel van de demonstranten geweld gebruikt, moet de politie ervoor zorgen dat de vreedzame demonstranten door kunnen gaan met hun protest.
- Medewerkers van de gemeente en de politie worden goed op de hoogte gesteld van de mensenrechten en wettelijke kaders van het demonstratierecht. De gemeente keurt politiegeweld tegen vreedzame demonstranten nadrukkelijk af. Gemeente en politie communiceren en evalueren open over eventueel gemaakte fouten en leren ervan.
- De privacy van demonstranten wordt beschermd. ID-controles van vreedzame demonstranten zijn in strijd met het demonstratierecht, het recht op privacy en het recht op gegevensbescherming. In de instructies voor ID-controles wordt duidelijk gemaakt dat controles tijdens demonstraties alleen mogen bij een verdenking van een ernstig strafbaar feit. Surveillance van vreedzame demonstranten stopt.
- Handhavers worden identificeerbaar middels een uniek, goed zichtbaar kenteken op de kleding waardoor deze later aangesproken kunnen worden in het geval van waargenomen grensoverschrijdend gedrag.
- Rheden gaat het verbod op gezichtsbedekkende kleding bij demonstraties niet handhaven mocht dat er landelijk komen.
- [Indien van toepassing:] De gemeente ondertekent het manifest Demonstratierecht van Amnesty International en volgt alle aanbevelingen op.
- Vooraf aanmelden van demonstraties is niet verplicht. Maar als organisaties daar wel voor kiezen, bijvoorbeeld vanwege ondersteuning door hulpdiensten, dan kan dat laagdrempelig, zonder DigiD en desgewenst anoniem.

Meer weten?

- <https://www.who.int/data/gho/data/themes/air-pollution>
- <https://www.rivm.nl/sites/default/files/2023-10/Factsheet%20Effect%20van%20houtstook%20op%20luchtkwaliteit%20en%20gezondheid%20%28oktober%202023%29.pdf>
- <https://www.rivm.nl/nieuws/meer-longontstekingen-nabij-geitenhouderijen-bacteri%C3%ABn-mogelijke-verklaring>
- <https://milieudefensie.nl/onderwerp/veelgestelde-vragen-over-biomassa>
- <https://vng.nl/wetsvoorstellen/wet-integrale-suicidepreventie>
- https://www.113.nl/sites/default/files/113/informatiemateriaal_2024/20240315_factsheet_LHBT_final.pdf
- <https://www.duurzamesportsector.nl/artikel/utrecht-ontwierp-een-innovatief-waterbufferingsysteem-voor-kunstgrasvelden/>
- <https://www.voedingscentrum.nl/professionals/gezonde-eetomgeving/de-richtlijn-gezondere-eetomgevingen/aanbestedingscriteria-voor-gezonde-duurzame-catering.aspx>
- <https://www.ngpf.nl/nieuws/carnivoor-geef-het-door-interview-met-gedragseconoom-henriette-prast>
- <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/landelijke-regie-schiet-tekort-afbouw-jeugdzorgplus-stagneert/>
- <https://rutgers.international/resources/comprehensive-sexuality-eduction-in-the-netherlands/>
- <https://www.politie.nl/informatie/wat-is-ondermijning.html>
- <https://www.mensenrechten.nl/actueel/nieuws/2022/04/06/hoofddoekverbod-voor-boas-is-stigmatiserend-en-niet-effectief>
- <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2022/10/Manifest-onlineversie-v2.pdf?x54998>

9

EEN LEVEN LANG ONTPLOOIEN

Onderwijs en cultuur

Goed, inclusief en toegankelijk onderwijs en kunst en cultuur vormen het fundament van een vrije, democratische samenleving. Ze zetten aan tot kritisch denken en maakt nieuwe ideeën mogelijk, waarmee we de samenleving verrijken. Maar dit fundament staat onder druk. Niet elk kind heeft nu dezelfde kans op goed onderwijs en de kansenongelijkheid groeit.

De Partij voor de Dieren wil dat er structureel wordt geïnvesteerd in het onderwijs. Iedereen die dat wil of nodig heeft, moet zich een leven lang kunnen ontwikkelen. Daar hoort ook een sterke kunst- en cultuursector bij, die de ruimte krijgt om vernieuwend en kritisch te zijn en waarin makers eerlijk worden beloond.

9.1 Recht op goed onderwijs

De Partij voor de Dieren wil dat het onderwijs niet alleen gericht is op het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden. Goed onderwijs houdt ook in dat je je kunt ontwikkelen op het gebied van sociale, emotionele, motorische en creatieve vaardigheden. Scholen horen gericht te zijn op de ontwikkeling van de individuele leerling, niet op het halen van de hoogst mogelijke cijfers. Onderwijs draagt bij aan de bewustwording over de klimaatcrisis, milieuproblematiek en dierenwelzijn en over de rol van de mens hierin.

- Er zijn voldoende scholen in de buurt, zodat elk kind lopend of op de fiets naar school kan.
- De gemeente investeert in het tegengaan van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld door extra zorgteams op kwetsbare scholen, verhoogde inzet van schoolmaatschappelijk werkers, maatschappelijke convenanten tussen scholen en de verlengde schooldag.
- Een helder en eerlijk aanmeldbeleid bij scholen zorgt ervoor dat alle kinderen in Rheden een gelijke kans op goed onderwijs hebben.
- Bijlessen zijn nu vaak alleen beschikbaar voor mensen die het kunnen betalen.

Door bijlessen op scholen voor iedereen toegankelijk te maken vergroten we kansen-gelijkheid.

- Te veel scholieren gaan nog met honger naar school en ongezond eten is nog te vaak de norm. Daarom gaat de gemeente inzetten op gezonde kantines waar biologisch fruit en een plantaardige schoollunch worden aangeboden.
- Een gezond binnenklimaat is belangrijk voor zowel leerlingen als leraren. De gemeente gaat daarom door met de renovatieplannen voor de scholen in de gemeente Rheden. Er wordt daarbij zoveel mogelijk natuurinclusief gerenoveerd en verduurzaamd.
- De gemeente stimuleert, ook financieel, scholen om bij de renovatie groene schoolpleinen te realiseren waar kinderen vrij kunnen spelen. Als er plek is komt er ruimte voor schoolmoestuinen.
- Veel van de problemen in onze maatschappij, zoals onze slechte omgang met dieren, zinloos geweld en vandalisme komen door een gebrek aan empathie. De gemeente stimuleert programma's die compassie bij kinderen verhogen.
- De gemeente investeert in sport, zwemlessen, cultuur, muzieklessen en (onafhankelijke) natuur- en duurzaamheidseducatie op scholen. De gemeente stimuleert daarnaast lessen waarin kinderen leren om producten te repareren.

- Scholen worden gestimuleerd om lessen over inclusiviteit aan te bieden, met voldoende aandacht voor emancipatie, racisme en discriminatie.
- Rheden ondersteunt scholen bij het faciliteren van lessen over kritisch denken, digitale vaardigheden (inclusief digitale veiligheid) en mediawijsheid, om scholieren te leren om te gaan met internet en andere media. Zo leren leerlingen onder andere nepnieuws herkennen.
- Alle kinderen hebben recht op seksuele en relationele vorming, uiteraard passend bij hun leeftijd. Seksuele voorlichting draagt niet alleen bij aan minder ongewenste zwangerschappen en soa's, maar ook aan een gezonde ontwikkeling, meer gelijkwaardigheid en zelfvertrouwen, en de preventie van seksueel misbruik en geweld. De gemeente investeert in seksuele en relationele vorming op school en daarbuiten.
- Er worden jongerenwerkers ingezet op middelbare scholen. Een jongerenwerker die de school en de leerlingen kent, een vertrouwensband met hen opbouwt, en regelmatig langskomt om op een laagdrempelige manier te praten over bijvoorbeeld drugs, wapens, (cyber)pesten en (online) seksueel misbruik en seksuele uitbuiting kan veel leed voorkomen en zorgen voor een veiligere en betere sfeer op scholen.
- Bij scholieren en studenten komen vaak psychische klachten voor. Er dient actief gewerkt te worden aan een cultuur waarin taboes rondom psychische klachten doorbroken worden en waarin het praten erover wordt gestimuleerd.
- Eenzaamheid en suïcidale gedachten onder LHBTQIA+-leerlingen zijn schrikbarend hoog. Een Gender & Sexuality Alliance (GSA) op scholen kan helpen dit tegen te gaan en maakt zich sterk voor een veilige omgeving. Rheden blijft scholieren ondersteunen die een GSA willen opstarten.
- Bibliotheken spelen een grote rol in het bevorderen van leesplezier en vervullen een belangrijke sociaal-maatschappelijke functie. We investeren in voldoende bibliotheken met ruime openingstijden en vestigingen van de Bibliotheek op school.
- De gemeente blijft analfabetisme en laaggeletterdheid bestrijden, onder meer door het organiseren van laagdrempelige activiteiten en taalscholen in bibliotheken en buurthuizen.
- Alle peuters kunnen gebruikmaken van betaalbare voorschoolse opvang.
- De gemeente faciliteert meer mbo-stageplekken en stimuleert bedrijven die voor de gemeente werken dit ook te doen, om het tekort aan stageplekken voor mbo's te verkleinen. Ook mbo-stagiairs krijgen een eerlijke vergoeding voor hun werkzaamheden.
- De invoering van het passend onderwijs is nog niet geslaagd. Het is voor kinderen en ouders vaak moeilijk om de juiste hulp te krijgen. De gemeente zet samen met scholen alles op alles om de nodige voorzieningen te treffen voor leerlingen, zodat ieder kind met plezier naar school kan gaan.
- De gemeente blijft zich inzetten voor goed leerlingenvervoer, zodat elk kind op een passende school onderwijs krijgt.
- De gemeente onderzoekt wat er gebeurt met scholieren en studenten die 'thuiszitten' omdat er geen passende plek voor hen gevonden kan worden of omdat zij niet in staat zijn om naar school te gaan. Met deze kennis kan de gemeente samen met buurgemeenten proactief bijdragen aan een nieuw programma waar deze jongeren elkaar kunnen ontmoeten, activiteiten kunnen doen en interesses en vaardigheden kunnen ontdekken zonder de schoolse druk.

9.2 Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk

Creativiteit en vrijheid zijn kernwaarden van een open samenleving. Kunst en cultuur vormen een onmisbare basis voor een leven in vrijheid, waarin nieuwe wegen kunnen worden verkend en mensen zich ten volle kunnen ontplooiën. Kunst en cultuur zetten aan tot reflectie, maken emoties los, ontroeren en ontregelen. Ze wijzen de weg naar transformatie, verandering en innovatie die de samenleving nodig heeft om te overleven en te bloeien. We willen nadrukkelijk de cultuursector betrekken bij maatschappelijke vraagstukken.

- Het budget voor kunst, cultuur en erfgoed wordt structureel verhoogd, niet alleen om meer te kunnen programmeren, maar ook om de Fair Practice Code voor eerlijke beloning in de culturele sector te kunnen realiseren.
- Er blijft geld nodig voor de ondersteuning van laagdrempelige cultuur, juist ook in de wijken.
- Culturele instellingen, organisaties voor amateurkunst, makers en artiesten komen in aanmerking voor cultuursubsidies en krijgen hulp bij het aanvragen van subsidies.
- Instellingen die cultuursubsidies van de gemeente krijgen, zetten bij hun activiteiten geen dieren in.
- Theaters, bibliotheken en cultuurcentra blijven zoveel mogelijk toegankelijk voor mensen met een beperking.
- De gemeente faciliteert broedplaatsen en open(bare) werkplaatsen, zoals, Werkplaats Rheden, voor (amateur-)kunstenaars, creatieve starters en duurzaam ondernemerschap.
- Bij nieuwe kunst in de openbare ruimte wordt de voorkeur gegeven aan kunstenaars uit de regio. Bestaande kunst in de openbare ruimte wordt op een creatieve wijze beter onder de aandacht gebracht van inwoners, bijvoorbeeld door podcastwandelingen of websites.

- Bij nieuw te vormen beleid wordt er proactief gezocht naar samenwerkingen met diverse partners uit het culturele domein om op een creatieve wijze mee te denken over de uitdagingen in onze maatschappij.
- Adviescommissies voor bijvoorbeeld de selectie van kunstenaars voor gemeentelijke kunst-opdrachten of de verdeling van cultuursubsidies hebben een diverse samenstelling met betrekking tot onder andere gender, etniciteit en leeftijd. Hierbij wordt de Code Diversiteit en Inclusie gehanteerd.
- De gemeente stimuleert deelname aan kunst en cultuur in het bijzonder onder doelgroepen die hiervan weinig gebruik (kunnen) maken, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen en mensen met een beperking of chronische ziekte.
- Rheden bevordert de herbestemming van monumenten. Sloop van (cultuur)historisch waardevolle of beeldbepalende panden dient voorkomen te worden.
- Betwiste kunstuitingen en monumenten, bijvoorbeeld uit het koloniale verleden, worden in kaart gebracht. De gemeente faciliteert het maatschappelijk debat over hoe om te gaan met betwiste uitingen in ons straatbeeld. Omstreden standbeelden en symbolen worden voorzien van voorlichting of verwijderd.
- De gemeente steunt initiatieven om het erfgoed van migranten in Rheden zichtbaar te maken.
- We beschermen ons natuurlijk erfgoed. De gemeente blijft investeren in de instandhouding en het terugbrengen van ons natuurlijk erfgoed.

Meer weten?

- <https://www.aob.nl/actueel/artikelen/weg-met-de-focus-op-cijfers/>
- <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/03/11/bijlage-3-eindrapport-onderzoek-onderwijssegregatie-2025>
- <https://www.gelijke-kansen.nl/actueel/segregatie>
- <https://www.gemengdescholen.nl/wp-content/uploads/2023/05/CHECKLIST-transparant-en-eerlijk-aanmeldbeleid-basisscholen-1.pdf>
- <https://www.onderwijsraad.nl/documenten/2025/04/16/armoede-en-onderwijs>
- <https://me-cvsvereniging.nl/nieuws/plietbrief-gezond-binnenklimaat-scholen/>
- <https://www.ivn.nl/aanbod/primair-onderwijs/een-groen-schoolplein/>
- <https://scriptiebank.be/scriptie/2018/compassie-het-onderwijs-effecten-op-persoonlijk-welbevinden-en-professioneel>
- <https://rechtvaardig.nl/kennisbank/oefenen-met-mensenrechten-op-school/diversiteit-en-inclusie-op-school>
- <https://bronnen-voor-nme.nl/>
- <https://rutgers.international/resources/comprehensive-sexuality-eduction-in-the-netherlands/>
- <https://www.trimbos.nl/kennis/mentale-gezondheid-preventie/expertisecentrum-mentale-gezondheid/mentale-gezondheid-jeugd/cijfers/>
- https://www.113.nl/sites/default/files/113/informatiemateriaal_2024/20240315_factsheet_LHBT_final.pdf
- <https://onderwijs.coc.nl/wp-content/uploads/2025/10/OndersteuningsmateriaalVO-MBO-DeGSAGenderandSexualityAlliance.pdf>
- <https://www.mбораad.nl/nieuws/vijf-vragen-over-het-stagepact-mbo>
- <https://www.aob.nl/actueel/artikelen/problemen-rond-passend-onderwijs-stapelen-zich-op/>
- <https://www.kunsten92.nl/cultuur-verrijkt-onze-samenleving-vijf-aanbevelingen-effectiever-kunst-cultuurbeleid/>
- <https://fairpracticecode.nl/>
- <https://www.cultuursubsidie.nl/over-het-cultuurstelsel/cultuurperiode-2025-2028>
- <https://codedi.nl/>
- <https://www.oneworld.nl/mensenrechten/waar-blijft-die-echte-confrontatie-met-ons-koloniale-verleden/>

10

SAMEN, EERLIJK EN OPEN

Democratie, bestuur, digitalisering en privacy

Inwoners moeten de lokale overheid kunnen vertrouwen. Ook wil de Partij voor de Dieren dat we in Rheden werken aan een groene en weerbare gemeente, waarbij de gemeente zo veel mogelijk werkt met en voor inwoners bij de voorbereiding van gemeentelijke besluiten. De afhankelijkheid van grote technologiebedrijven maakt de gemeente en de samenleving kwetsbaar. Privacy en zeggenschap over onze eigen data is een groot goed en Rheden zet zich actief in voor de bescherming daarvan.

De gemeente geeft het goede voorbeeld als het gaat om openheid, duidelijkheid en vertrouwen in inwoners.

10.1 Weerbare lokale democratie

Rheden is geen bedrijf en inwoners zijn geen klanten. Veel inwoners willen meebeslissen over hun dorp of buurt en hun betrokkenheid wordt steeds belangrijker. De gemeente weegt de initiatieven, plannen of de zorgen van inwoners zorgvuldig mee bij de beslissingen. De Partij voor de Dieren wil dat Rheden positieve, concrete oplossingen van inwoners voor hun leefomgeving serieus neemt en zo mogelijk actief ondersteunt. Denk daarbij aan initiatieven als lokaal opwekken en delen van duurzame energie, aanleg van groen en zorg in de buurt.

- Participatie wordt nog belangrijker waar mogelijk worden burgers eerder betrokken.
- Het burgerberaad, ook in kleinschaliger vorm (zoals wijkberaad of dorpsberaad), neemt een prominentere plek in bij participatiebeleid.
- Het raadgevend referendum krijgt een plaats bij belangrijke besluiten, zoals grote bouwprojecten of een gemeentelijke herindeling. Ook maken we buurtreferenda mogelijk.
- Over bouw- en inrichtingsplannen wordt al in de eerste fase van de planvorming gecommuniceerd met bewonersverenigingen en omwonenden. Ook op de nieuwe website van de gemeente komt er een speciale plek voor grote bouwprojecten en

gebiedsontwikkelingen, zodat bewoners hier op tijd bij betrokken blijven.

- Rheden versterkt lokale initiatieven en de vorming van inwonersgroeperingen (zoals wijk/dorpsraden en buurtverenigingen). Deze worden actief betrokken bij besluiten over de buurt en kunnen door middel van het uitdaagrecht participeren in de uitvoering en het onderhoud.
- Rheden faciliteert de plannen van inwoners om hun wijk leefbaar te maken voor mens en dier door participatievormen zoals een buurtbegroting en buurtbudgetten.
- Gemeentelijke plannen waarvoor een vergunning nodig is worden duidelijk en op tijd aangekondigd om iedereen te bereiken. Deze aankondigingen zijn niet alleen digitaal, maar ook in huis-aan-huisbladen en op de werklocatie zelf, denk bijvoorbeeld aan een lint om bomen die gekapt dreigen te worden.
- Coöperatieve burgerinitiatieven, zoals lokale duurzame energieopwekking, voedselvoorzieningen en woningbouw, worden door de gemeente gefaciliteerd.
- Er komt een sociaal statuut waarin de gemeente met woningcorporaties en huurdersverenigingen bindende afspraken maakt over rechten van bewoners bij ingrijpende ontwikkelingen waarbij herhuisvesting aan de orde is.

- Er komt een kinderraad en er wordt weer gekeken of er animo is voor een jongerenraad, die de gemeenteraad gevraagd en ongevraagd kunnen adviseren.
- Rheden breidt de gemeentelijke ombudsfunctie uit met een kinderombudsfunctie.
- Sterke en onafhankelijke streekomroep en berichtgeving is van groot belang voor de inwoners van de gemeente Rheden. Waar mogelijk willen wij onafhankelijke (onderzoeks)journalistiek dan ook stimuleren
- Alle openbare vergaderingen van de gemeenteraad blijven online live uitgezonden worden en alle worden ondertiteld.

10.2 Open bestuur

Vertrouwen in de lokale overheid wordt geschaad door ondoorzichtige besluitvorming, geheime afspraken, achterkamertjes en ondemocratische samenwerkingsverbanden. Rheden zet in op een open en transparant bestuur waarbij wederzijds vertrouwen tussen inwoners en gemeente het uitgangspunt is.

- In principe is alle gemeentelijke informatie openbaar en digitaal beschikbaar. Het college en de raad zijn uiterst terughoudend bij het opleggen van vertrouwelijkheid of geheimhouding.
- Er komt een gemeentelijk, openbaar lobbyregister. Bij raadsvoorstellen en beleidskaders wordt standaard vermeld welke betrokkenheid lobbyisten en belangenbehartigers bij de voorstellen hebben gehad.
- De afspraken die gemaakt worden tijdens de formatie van het college worden openbaar gemaakt.
- Alle inwoners, waaronder inwoners die niet uit de voeten kunnen met digitale middelen, kunnen voor gemeentezaken telefoneren of bij een fysieke balie in het gemeentehuis terecht en chatbots zijn geen vervanging van menselijk contact bij balies. Communicatie per post blijft mogelijk, evenals het contant betalen op het gemeentehuis.
- Gemeentelijke communicatie wordt begrijpelijker, toegankelijker en sneller.

De inwoners mogen onduidelijke brieven van de gemeente kosteloos terugsturen en krijgen een herschreven, heldere brief.

- Rheden gaat experimenteren met een online 'track and trace'-voorziening waarmee inwoners hun aanvraag bij de gemeente realtime kunnen volgen.
- Bij de interne en externe communicatie, waar dit nog niet het geval is, en bij de administratieve systemen van Rheden worden de begrippen 'klant' en 'cliënt' vervangen door 'inwoner'.
- De democratische controle op samenwerkingsverbanden met andere gemeenten of organisaties, de zogenaamde gemeenschappelijke regelingen, is een punt van zorg en wordt verbeterd.
- Rheden blijft actief regionale samenwerkingen aangaan op het gebied van dierenwelzijn, klimaat, natuur en milieu, en zorgt ervoor dat democratische controle door de gemeenteraad is gewaarborgd.
- De continue in- en uitstroom van extern personeel veroorzaakt verlies van kennis, ervaring en binding met de gemeente en samenleving. Het doel is de inhuur van extern personeel onder de 10% te houden.
- Landelijk wanbeleid heeft ertoe geleid dat vanaf 2026 de gemeenten onvoldoende geld van het Rijk krijgen om hun taken uit te voeren ('ravijnjaar'). Desondanks blijft Rheden goed zorgen voor de meest kwetsbaren: mens, dier en natuur. Met behoud van de Gelrepas, ondersteunen van verenigingen, verbeteren van de jeugdzorg en het investeren in biodiversiteit. Daarnaast trekt de gemeente in regionaal, provinciaal en landelijk verband samen met andere gemeenten op om dit probleem op te lossen.

10.3 Privacy, data en digitale onafhankelijkheid

De ontwikkelingen van afgelopen periode laten zien dat (digitale) privacy, gegevensbescherming en een kritische houding ten opzichte van techplatforms belangrijker zijn dan ooit. Het gebruik van algoritmen en schendingen van privacy door (publieke) instanties hebben onder andere het toeslagenschandaal veroorzaakt. De Partij voor de Dieren wil dat de privacy van inwoners beschermd wordt en Rheden niet meer afhankelijk is van big tech.

- In Rheden staat de gemeentelijke website centraal in de dienstverlening en wordt het de primaire bron van informatie over de gemeente. Alle content die de gemeente maakt is daar terug te vinden en de data zijn onder eigen beheer van de gemeentelijke organisatie.
- De gemeente gaat binnen een ambitieuze termijn over naar zo veel mogelijk veilige, gedecentraliseerde, opensource- en openstandaardtoepassingen ontwikkeld met privacy by design. Hierin wordt samengewerkt met andere overheden.
- Vanwege het enorme energieverbruik en zeer concrete privacyrisico's gebruikt de gemeente kunstmatige intelligentie (AI) en toepassingen ervan alleen als er overduidelijke, meetbare en concrete maatschappelijke baten zijn en er geen privacyrisico's of risico's voor informatieveiligheid zijn.
- Met inzet van gemeentelijk cameratoezicht wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Het mag alleen tijdelijk en onder strikte voorwaarden, zoals een maximale bewaartermijn voor de camerabeelden.
- Advertentieboarden met gezichtsherkenning of andere 'slimme' camera's worden verboden.
- De gemeente mag data alleen verzamelen als er een legitieme reden voor is, met expliciete toestemming en als het voor de dienstverlening strikt noodzakelijk is. Vanaf het moment dat de verzamelde data het doel niet meer dienen, worden deze onmiddellijk verwijderd.
- Online monitoring van inwoners wordt tot het minimum beperkt en gebeurt volgens duidelijke richtlijnen. De gemeente gebruikt geen nepaccounts op sociale media.
- De gemeente gebruikt geen algoritmes waarbij systemen besluiten nemen over inwoners zonder menselijke inmenging. Algoritmes moeten getoetst worden op discriminerende effecten en alleen gebruikt worden als de werking ervan transparant is. Rheden maakt algoritmes openbaar en sluit zich aan bij het landelijke Algoritmeregister.
- Rheden verbiedt Bluetooth- en wifitracking van inwoners in de openbare ruimte.
- Rheden geeft inwoners inzicht in wie toegang heeft tot hun door de gemeente verwerkte persoonsgegevens en informeert inwoners actief over hun recht op inzage, correctie en verwijdering.
- De openbare ruimte digitaliseert en sensoren worden steeds vaker gebruikt. Iedereen moet kunnen weten wie, met welke sensoren, waar in de openbare ruimte, welke gegevens verzamelt, en met welk doel. Er komt een publiek toegankelijk online sensorenregister en het plaatsen van sensoren in de openbare ruimte mag alleen met een meldplicht. Alle op openbare plekken verzamelde data zijn open data en deze gegevens staan ter beschikking van eenieder, tenzij het persoonsgegevens betreft of het anderszins op grond van wet- en regelgeving niet mag.

10.4 Vrede in Rheden, vrede in de wereld

Conflicten, oorlogen en onderdrukking elders hebben impact op de gemeenschappen hier, waardoor soms de spanning tussen (groepen) inwoners kan oplopen. De gemeente heeft de morele plicht om de gevolgen van eigen handelen, in Rheden en elders in de wereld, te erkennen en zo veel mogelijk tegen onrecht op te staan. Want neutraliteit in situaties van onrecht is de kant van de onderdrukker kiezen.

- De gemeente houdt via verschillende kanalen, zoals buurt- en dorpscoaches, de vinger aan de pols en handelt proactief om spanningen tussen groepen inwoners vanwege conflicten elders te voorkomen.
- Demonstreren is een grondrecht. De aanmeldingsplicht voor kleine demonstraties wordt afgeschaft. Voor demonstraties naar aanleiding van actuele gebeurtenissen wordt de aanmeldtermijn verkort.
- De gemeente brengt eigen invloed op misstanden elders, zoals ecocide, kinderarbeid, milieuvervuiling of instandhouding van een bezetting, in kaart en stopt die invloed door ketenverantwoordelijkheid na te streven.

- Rheden gaat geen stedenbanden aan en werkt niet samen met gemeenten in landen waar de overheid een door de Verenigde Naties als zodanig erkende illegale bezetting uitvoert, volkeren onderdrukt of natuur vernietigt.
- De gemeente werkt niet samen met organisaties en bedrijven die bijdragen aan de bezetting van land en onderdrukking van volkeren, of aan vernietiging van natuur of klimaat.
- Rheden spreekt uit dat Palestina een onafhankelijke staat is en roept de landelijke overheid op dit ook te doen.

Meer weten?

- <https://www.collectievekracht.eu/collectievenlab/nieuws/default.aspx>
- <https://www.rechtenvandenatuur.org/initiatieven/zoop>
- <https://vng.nl/artikelen/realtime-je-aanvraag-volgen-met-track-trace>
- <https://nos.nl/artikel/2551648-arnhemmers-mogen-onduidelijke-brieven-van-de-gemeente-terugsturen>
- <https://www.bitsoffreedom.nl/wp-content/uploads/2022/05/Bits-of-Freedom-De-staat-van-privacy-bij-gemeenten.pdf>
- <https://publicspaces.net/2022/11/25/de-posse-strategie-pragmatisch-principieel-omgaan-met-big-tech/>
- <https://openwebconcept.nl/>
- <https://vng.nl/nieuws/gemeenten-heroverwegen-inzet-microsoft-copilot>
- <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2477186-kunstmatige-intelligentie-vreet-stroom-een-opdracht-hetzelfde-als-een-uur-een-lamp-aan>
- <https://algoritmes.overheid.nl/nl>
- https://privacy-web.nl/wp-content/uploads/po_assets/560128.pdf
- <https://vng.nl/artikelen/vng-voorzitter-sharon-dijksma-het-begint-en-eindigt-lokaal>
- <https://vng.nl/artikelen/geopolitiek-in-de-raadzaal>
- <https://www.pianoo.nl/nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen/ketenverantwoordelijkheid/over-ketenverantwoordelijkheid>

**SAMEN ZORGEN WE VOOR
EEN ANDER POLITIEK KLIMAAT.
STEM 18 MAART**

**PARTIJ
VOOR DE
DIEREN**

**RHEDEN
NATUURLIJK**